

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Omin käsin

Yhteisöllistä taidetoimintaa erityisryhmille

Maiju Räsänen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

11/2012

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Maiju Räsänen	Sivumäärä 31 ja 27 liitesivua
Työn nimi Omin käsin. Yhteisöllistä taidetoimintaa erityisryhmille.	
Ohjaava(t) opettaja(t) Johanna Kuivakangas, Minna Rajalin	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttuurianta, Marjo Tiainen-Niemistö	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää perusopetuksen erityisryhmille soveltuvaa taidetoimintaa. Työn tilaajana toimi Lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttuurianta, jossa olen työskennellyt tekstiilitaiteilijana kahden vuoden ajan. Kulttuuriantan perustoimintaan kuuluu taidetyöpajojen järjestäminen toimintalueensa kouluissa ja päiväkodeissa. Yhtenä Kulttuuriantan toiminnan kohderyhmänä ovat Jyväskylän kaupungin Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelman kautta myös perusopetuksen erityisryhmät. Ryhmät koostuvat oppilaista, joilla on erilaisista oppimis-, keskittymis- ja kehityshäiriöitä sekä kielellisiä ongelmia. Opinnäytetyöni aiheeksi jäsentyi taidepajatoiminnan kehittäminen ja ohjaaminen näille erityistukea tarvitseville oppilaille.</p> <p>Suunnittelin ryhmille kaksi erilaista työpajakokonaisuutta, joiden sisällössä on huomioitu etenkin oppilaiden itseilmaisun, identiteetin ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen tekstiilitaiteen keinoin. Työpajojen tavoitteena oli yhteisöllinen taiteen tekeminen, jonka aikana syntyi kokemuksia osallisuudesta ja omana itsenä hyväksytyksi tulemisesta ryhmässä. Työpajoissa opeteltiin yhteistyötaitoja ja omien ajatusten esiin tuomista. Tärkeiksi muodostuivat myös pajoissa syntyneet upeat taideteokset, joiden kautta oppilaat saivat kokea arvostusta sekä itseltään että toisiltaan.</p> <p>Opinnäytetyöni tulokset, erityisryhmille suunnatut taidetyöpajat, jaetaan Taikalamppu-menetelmäoppaan muodossa. Kulttuurianta on osa Taikalamppua, valtakunnallista lasten- ja nuortenkulttuurikeskusten verkostoa. Taikalamppu-verkostossa julkaistaan toiminnan tuloksina syntyneitä uusia taidekasvatuksen menetelmiä oppaiden muodossa. Menetelmäoppaissa jaetaan vinkkejä, ohjeita ja uusia ideoita taidetoiminnan järjestämiseen kaikkien taidekasvatuksesta kiinnostuneiden ulottuville. Menetelmäoppaita on kaikkien saatavilla Taikalamppu-verkoston internet-sivuilla, ja painettuja versioita oppaista voi tilata Taikalamppu-keskuksista.</p>	
Asiasanat erityisryhmät, osallisuus, sosiaalinen vahvistaminen, taidekasvatus, yhteisötaide	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Maiju Räsänen	Number of Pages 31+27
Title By their own hands. Communal art activities for special groups.	
Supervisor(s) Johanna Kuivakangas, Minna Rajalin	
Subscriber and/or Mentor Kulttuurialta -Art center for children and young people, Marjo Tiainen-Niemistö	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to develop art activities for school groups of children and young people with special needs. The subscriber of the thesis was Kulttuurialta, art center for children and young people, where I have been working for two years as a textile artist. Kulttuurialta organizes art workshops in the schools and daycare centers in Central Finland. Kulttuurialta arranges art workshops also for the school groups of children and young people with special needs, as a part of the cultural curriculum, Kompassi, in the city of Jyväskylä. The groups consist of students who have different kinds of problems with learning, concentration and development, as well as linguistic problems. Developing and running art workshops for these groups formed the subject to this thesis.</p> <p>I planned two different kinds of art workshops for the groups. The main purpose of the workshops was the reinforcement of social skills, identity and self-expression. The workshops are based on community art. The target was to create participation and experiences of being accepted in a group. Children also learned cooperation skills and how to express their own ideas. The wonderful works of art that were created in the workshops were also important for the children. Because of the unique art works, children earned respect from each other.</p> <p>The product of this thesis, art workshops for special groups, will be published as Taikalamppu method guidebook. Kulttuurialta is a part of Taikalamppu, a national network of regional art centers for children and young people. Publishing method guidebooks is a good way to share innovative art educational methods developed in the network.</p>	
Keywords art education, community art, participation, social reinforcement, special groups	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTALLA	7
2.1 Kulttuurialta	7
2.2 Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelma	8
2.3 Taikalamppu-verkosto	8
2.4 Taikalamppu-menetelmäoppaat	9
3 KOULU, OSALLISUUS JA TAIDE	10
3.1 Taidekasvatuksen sosiaalinen merkitys ja asema peruskoulussa	10
3.2 Oikeus osallisuuteen omana itsenään	11
3.3 Yhteisöllinen taidetoiminta ja ohjaajuus	13
3.4 Identiteetin kehitys ja taide	14
3.5 Käsillä tekeminen itseilmaisun välineenä	15
4 PROSESSIN KUVAUS	17
4.1 Ennen työpajoja	17
4.1.1 Työpajojen sisällön suunnittelu	17
4.1.2 Pilottiryhmät	18
4.2 Havaintoja työpajoista	19
4.2.1 Haasteita itseilmaisussa	19
4.2.2 Onnistumisen hetkiä	21
4.3 Menetelmäopas	22
4.3.1 Menetelmäoppaan alkuvaiheet	22
4.3.2 Menetelmäoppaan rakenne ja sisältö	23
4.3.3 Oikoluku ja ulkoasu	24
5 ARVIOINTI	25
5.1 Opettajien palaute	25
5.2 Oma arviointi	26
6 POHDINTA	27
LÄHTEET	29
LIITTEET	32

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni tavoitteena oli kehittää ja ohjata taidetyöpajoja sekä toteuttaa Taikalamppu -menetelmäopas taidekasvatustoimintaan, joka on suunnattu etenkin erityislapsille ja -nuorille. Opinnäytetyön tilaajana toimi Lasten- ja nuorten kulttuurikeskus Kulttuurianta, jonka palveluksessa olen työskennellyt taiteilijana kahden vuoden ajan. Työtehtäviini on kuulunut taidetyöpajojen ohjaus Jyväskylän alueen kouluilla ja päiväkodeilla sekä taidekasvatuksen menetelmien kehittäminen. Menetelmäoppaan kirjoitusprosessiin tutustuin Kulttuuriantan Majakka -hankkeessa työskennellessäni. Koostamani Taikalamppu -menetelmäopas, Ympäristö haltuun! Opas luovaan ympäristön tutkimiseen, syntyi vuonna 2011 ja oli osa projektiohjaintani.

Ohjaamissani taidepajoissa yhdistyy osaamiseni kolmelta eri ammattialalta. Tekstiilitaide, käsillä tekeminen ja luovuus ovat usein taidepajojen keskiössä tekstiilitaiteilijan roolissa työskennellessäni. Ympäristönäkökulma kulkee pajoissa mukana lähiympäristön tutkimisena ja sen muokkaamisena taiteen avulla sekä ekologisina materiaali- ja työkäytäntöinä ja työkäytäntöinä. Työpajoja suunnitellessani katson tulevia ryhmiä yhteisöpedagogin näkökulmasta, ja pajojen tärkeimmiksi tavoitteiksi muodostuvat usein oppilaiden osallisuuden tunteen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen, joiden saavuttamisessa taiteen tekeminen toimii välineenä. Koulukäsityksen vastapainoksi pyrin taidepajoissa välttämään mallin mukaan tekemistä ja henkilökohtaisen teknisen suorituksen korostamista. Taide ja toiminta työpajoissa syntyvät luomisen ilosta ja kekseliäisyydestä, yhdessä tekemisestä ja kokemusten jakamisesta. Tekniikat ja tehtävät mahdollistavat toisille oppilaille ominaisen reippaan toiminnallisuuden, mutta tarjoavat mahdollisuuden myös haastaa itsensä tarkkaan ja pitkäjänteiseen työskentelyyn.

Työpajoissa olen havainnut oppilaiden itsetuntemuksen vahvistuvan taiteellisen prosessin aikana syntyneiden tunteiden ja kokemusten ansiosta. Onnistumisen kokemusten kautta itseluottamus vahvistuu, epäonnistumiset puolestaan kehittävät kärsivällisyyttä ja luovaa ongelmanratkaisukykyä. Taidepajoja ohjattaessani pyrin välttämään ainoita oikeita vastauksia, ja päästämään oppilaat itse kehittämään omia luovia ja parhaiten toimivia ratkaisujaan. Toisten oppilaiden kuunteleminen, yhdessä toimiminen ja kokemusten jakaminen vahvistavat luokkayhteisöä, jossa toimiminen on

tärkeää koulunkäynnin sujuvuuden ja siellä viihtymisen kannalta. Työpajojen lopputuloksena syntyneet taideteokset ovat lapsille ja nuorille tärkeitä, omia ainutlaatuisia luomuksia ja osaamisen näytteitä. Taideprojektin aikana kehittyneet ryhmätyö- ja tunnetaidot ovat kuitenkin varmasti yhtä arvokkaita työskentelyn tuloksia.

Sytykkeenä opinnäytetyön tekemiselle on toiminut työskentely sekä tavallisiin koulu- luokkiin integroitujen erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kanssa että pienryhmä- opetuksessa olevien erityisoppilaiden kanssa. Erityisoppilaiden kanssa työskentelystä on syntynyt halu kehittää juuri heidän tarpeisiinsa sopivaa toimintaa. Olen kokenut työpajojen ohjaamisen erityislapsille ja -nuorille samaan aikaan haastavana ja antoisana. Palaute näiltä oppilailta on usein välitöntä; pienetkin onnistumiset ja uskaltamisen askeleet saavat oppilaissa aikaan positiivisia tunneryöppyjä, mutta myös tyytymättömyys ilmaistaan estoitta ja toiminta voi helposti ajautua kaaokseen tai pysähtyneeseen tilaan. Kaikille sopivien menetelmien ja tekniikoiden valinta on yhtä tärkeää kuin oppilaiden turvallisuudentunne, sekä ohjaajan läsnäolo ja kannustavuus. Kiinnostuksiani vastaavaksi tavoitteeksi opinnäytetyölleni muodostuikin kehittää erityislasten ja -nuorten kanssa toimivia taidekasvatuksen menetelmiä, joita erilaisissa kasvatustehtävissä toimivien on helppoa soveltaa omaan työhönsä. Tarkoituksenani oli myös kerätä käytännön vinkkejä ohjaajalle tuomaan sujuvuutta taidetoimintaan erityislasten kanssa.

Opinnäytetyön tilaaja, työpaikkani Lasten ja nuorten kulttuurikeskus Kulttuurianta, otti innolla vastaan kiinnostukseni työskennellä erityisoppilaiden kanssa. Kohderyhmätyölleni löytyi nopeasti, sillä Jyväskylän kaupungin Kompassi- kulttuuriopetussuunnitelman mukaisten erityisryhmien taidetyöpajojen järjestäminen on Kulttuuriantan vastuulla. Taidekasvatustyö erityisoppilaiden kanssa oli muutenkin ajankohtainen aihe Kulttuuriantassa, sillä se oli herättänyt taidepajoja ohjaavissa taiteilijoissa kysymyksiä, ja aiheesta järjestettiin koulutus kuluneen syksyn aikana. Myös menetelmäoppaan kirjoittaminen nousi puheisiin, sillä minulla oli tuore kokemus prosessista Ympäristö haltuun! -oppaan myötä. Edellisen kokoamani oppaan massiivinen työmäärä mielessäni lupasin aluksi ainakin hahmotella sisältöä ja tekstiä opasta varten. Oppaan kirjoittaminen alkoi kuitenkin tuntua opinnäytetyön kokonaisuuden kannalta tärkeältä, ja oppaan runko syntyi luontevasti työpajojen suunnitelmien ympärille. Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus sisältääkin lopulta sekä taidetyöpajojen

suunnittelun ja ohjaamisen, että kehittämis- ja kirjoittamisprosessin, jonka lopputuloksena syntyi Omin käsin – Menetelmäopas yhteisölliseen tekstiilitaiteen käyttöön erityisryhmien opetuksessa (LIITE 1).

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTALLA

2.1 Kulttuurიაitta

Lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttuurიაitta on ollut osa Jyväskylän kaupungin kulttuuripalveluita vuodesta 2003. Kulttuurიაitan toimialueeseen kuuluvat Jyväskylän lisäksi Muurame, Hankasalmi, Toivakka, Uurainen Laukaa ja Petäjävesi. Kulttuurიაitan tehtävänä on järjestää taide- ja kulttuuritoimintaa, kuten näytöksiä ja esityksiä, työpajoja, leirejä ja tapahtumia alle 19-vuotiaille lapsille ja nuorille. Kulttuurიაitta järjestää myös taidekasvatukseen liittyvää koulutusta lasten kanssa työskenteleville opettajille ja muille kasvattajille. Varsinaista toimitilaa Kulttuurიაitalla ei ole. Työpajat ja esitykset järjestetään pääasiassa "taiteilija taloon"-periaatteella siellä, missä lapset ja nuoret ovat, eli kouluissa ja päiväkodeissa. Muu toiminta järjestetään paikallisten taidelaitosten ja yhteistyökumppaneiden tiloissa. Osa Kulttuurიაitan toiminnasta on suoraan kohdennettu jollekin ikäryhmälle kulttuuriopetussuunnitelman kautta, ja osa toiminnasta on avointa koko sen kunnan alueen lapsille, jossa toiminta järjestetään. Toiminnan lähtökohtia ovat lapsilähtöisyys ja saavutettavuus. (Kulttuurიაitta 2012.)

Kulttuurიაitta työllistää kaksi vakituista työntekijää, koordinaattorin ja suunnittelijan. Lisäksi Kulttuurიაitan perustoiminta ja hankkeet työllistävät eri taiteenalojen ammattilaisia esiintyjinä ja työpajaohjaajina. Kulttuurიაitan toimintaa rahoittavat Jyväskylän kaupungin opetus- ja kulttuuripalvelut sekä opetus- ja kulttuuriministeriö.

2.2 Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelma

Kulttuuriaitta on mukana toteuttamassa Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelmaa, joka on Jyväskylän kaupungin perusopetuksen kulttuuriopetussuunnitelma. Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelma on laadittu vuonna 2009, ja siitä asti se on ollut osa Jyväskylän kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Kompassin tarkoituksena on täydentää koulujen kulttuurikasvatusta, johon kuuluvat tutustuminen laajasti kulttuurin eri aloihin ja ilmiöihin, oppiminen taiteen ja kulttuurin avulla, aktiivinen taiteen kokeminen ja tuottaminen, ohjaaminen sosiaalsiin ja kulttuuriperinnöllisiin tapoihin ja taitoihin sekä monikulttuurisuuden havaitseminen. Koulujen kulttuurikasvatus tapahtuu luokanopettajan omien painotusten mukaan. Kompassin tavoitteena on taata syvällinen ja monipuolinen kulttuurikasvatus tasapuolisesti kaikille Jyväskylän peruskoululaisille. (Jyväskylän kaupunki 2012a.)

Käytännössä Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelma toteutuu erilaisten kulttuuriretkien, -tapahtumien ja -työpajojen kautta. Jokaisella luokkatasolla on mahdollisuus osallistua kulttuuriretkeen tai -esitykseen, jonka kohteita ovat usein Jyväskylän kaupungin museot tai esimerkiksi teatteri- tai konserttavierailut. Kulttuuriaitta toteuttaa Kompassin taidetyöpajat, jotka on suunnattu 4.-luokkalaisille, 7.-luokkalaisille ja erityisryhmille. Työpajat ja taiteenlajit muuttuvat vuosittain, mutta taiteelliseen työskentelyyn osallistuminen ja sen kautta syntyvä vuorovaikutus ovat pajojen pysyviä teemoja. Työpajat ovat ammattitaiteilijoiden ohjaamia ja tavoittavat vuosittain kaksi kokonaista ikäluokkaa sekä erityisryhmät. (mt.)

2.3 Taikalamppu-verkosto

Kulttuuriaitta on osa Taikalamppua, valtakunnallista lasten- ja nuortenkulttuurikeskusten verkostoa, jonka tehtävänä on välittää kulttuuripalveluita lapsille ja nuorille. Verkosto tukee lastenkulttuurikeskusten toimintaa ja edistää palveluiden syntymistä sinne, missä niitä ei vielä ole. Taikalampun strategisiin tavoitteisiin kuuluu osallistavien taidekasvatuksen menetelmien kehittäminen, lastenkulttuuripalveluiden saavutettavuuden parantaminen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen sekä kulttuuripoliittinen vaikuttaminen. Taikalamppu-verkostoon kuuluvien keskusten kehittämiä tai-

dekasvatusmenetelmiä jaetaan Taikalampun julkaisemissa menetelmäoppaissa sekä verkoston järjestämässä seminaareissa. Jokaisella Taikalamppu-keskuksella on omat taidekasvatuksen kehittämistehtävänsä, jotka liittyvät usein johonkin yksittäiseen taiteenalaan. Kulttuuriantin kehittämistehtäviä ovat monitaiteisuus ja taidekasvatuksen tutkimus. (Taikalamppu 2012.)

Taikalamppu-verkostoon kuuluu 11 opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää lastenkulttuurikeskusta eri puolilta Suomea. Meneillään oleva toimintakausi on alkanut vuonna 2009 ja jatkuu vuoden 2013 loppuun. Toimintakausi on verkoston kolmas. Taikalamppua koordinoi Lasten- ja nuortenkulttuurikeskus ARX Hämeenlinnasta. (mt.)

2.4 Taikalamppu-menetelmäoppaat

Taikalamppu-verkostossa syntyy jatkuvasti uusia taidekasvatuksen menetelmiä ja innovaatioita, joista osa on painettu kirjalliseen muotoon Taikalamppu-menetelmäoppaiksi. Oppaiden tarkoituksena on jakaa tietoa ja tuoda taidekasvatusmenetelmiä helposti lähestyttävässä muodossa lasten ja nuorten opettajien ja ohjaajien ulottuville. Oppaiden avulla kasvattaja voi toteuttaa uudenlaisen työpajan tai taidehetken ryhmänsä kanssa. Menetelmäoppaat levittävät taidekasvatusosaamista myös sinne, missä ei ole varsinaisia lastenkulttuurikeskuksia. Painettuja Taikalamppu-menetelmäoppaita voi tilata maksutta verkoston lastenkulttuurikeskuksista. Oppaita voi myös lukea verkossa tai ladata omalle tietokoneelleen Taikalamppu-verkoston nettisivuilta. (Taikalamppu 2012.)

Taikalamppu-verkoston tulevana toimintakautena, vuosina 2013-2017, menetelmäoppaiden merkitys toiminnassa kasvaa entisestään. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa 2012-2015 (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a, 20) mainitaan erityisesti Taikalamppu-verkoston kehittämistoiminnan ja taidekasvatusosaamisen levittämisen tukeminen, jonka tavoitteena on edistää tasavertaisia kulttuuriosallistumisen mahdollisuuksia.

3 KOULU, OSALLISUUS JA TAIDE

3.1 Taidekasvatuksen sosiaalinen merkitys ja asema peruskoulussa

Lähes jokainen maamme kansalainen viettää huomattavan osan elämästään koulussa. Koulussa vietetty ajanjakso sijoittuu useimmiten lapsuuteen ja nuoruuteen. Peruskoulussa opitaan tietoja ja taitoja, joiden avulla lapset ja nuoret kykenevät kriittiseen ajatteluun ja pystyvät elämään aikansa yhteiskunnassa (Ranta 2007, 1). Koululla on kuitenkin myös tärkeä merkitys yksilön sosiaalisen kehityksen ympäristönä, jossa opitaan vuorovaikutustaitoja, luodaan ystävyys-suhteita ja kiinnitytään omaan vertaisryhmään. Sosiaaliset taidot, kuten vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot luovat pohjaa yhteistoiminnalle, kouluoppimiselle ja persoonallisuuden kehittymiselle sekä valmistavat elämään muuttuvassa yhteiskunnassa (mt., 1). Rannan (mt., 7) pro-gradu -tutkimuksen mukaan peruskoulun opettajat kokivat, että kouluympäristössä sosiaalisia taitoja voi harjoittaa sekä luontaisesti vertaisryhmässä toimimalla, että tavoitteellisten opetusmenetelmien avulla. Parhaiten näitä taitoja tukivat opettajien mukaan ilmaisulliset harjoitukset, pari- ja ryhmätyöskentely, keskustelut, projektityöskentely sekä yhteistoiminnalliset työtavat.

Taito- ja taideaineet, joiden avulla sosiaalisia taitoja, kuten itseilmaisua ja ryhmätyöskentelyä on luontevaa harjoittaa, ovat menettäneet asemaansa perusopetuksen tuntimäärissä. 1990-luvun alusta asti peruskoulussa on keskitytty etenkin matemaattis-luonnontieteellisten lukuaineiden opetukseen, ja 2000-luvulle tultaessa taideaineiden opetus on vähentynyt entisestään sekä pakollisten että valinnaisten taideaineiden tuntimäärissä (Hellström 2005, 49). Taideaineiden tarjonta ei enää kata koko peruskoulu-aikaa, ja etenkin yläkoulussa taideopetus on pääasiassa valinnaista (Toivanen 2007, 121-126). Toivasen mukaan perusopetuksen tulisi kuitenkin auttaa lasta ja nuorta löytämään itselleen sopivia taiteen tekemisen muotoja, joiden avulla tutustua ja tarkkailla itseään, toisia ja ympäröivää maailmaa. Taideaineiden asema peruskoulussa on kuitenkin tulevaisuudessa jälleen vahvistumassa. Tuoreen peruskoulun tuntijakouudistuksen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012b) tavoitteena on lisätä taito- ja taideaineiden tuntimääriä ja taata taidekasvatuksen tarjonnan yhdenvertaisuus peruskouluissa.

Oppilaan sosiaalisia taitoja kehittävää tavoitteellista taidetoimintaa on kuitenkin usein haasteellista toteuttaa koulun arjessa. Opettajien ja koululuokkien kanssa työskentelevien kokemusten mukaan koulun todellisuus on usein kovin kiireinen. Toimintaa rajoittavat niin suuret ryhmäkoot kuin kohtuuttomat opetussuunnitelmatavoitteet ja lukujärjestystekniset asiat. Aikaa luovuudelle tai totutusta kaavasta poikkeamiselle on vähän. Taideaineiden toteutuksessa käytettävät materiaalit ja välineet pysyvät lähes samanlaisina vuodesta toiseen. Koulujen arki koetaan kaoottiseksi ja sirpaleiseksi, jossa kilpailu ja aikamme yhteiskunnalle tyypillinen tehokkuuden vaatimus rajoittavat työskentelymuotoja. (mm. Vesanen-Laukkanen 2004, 74 & Tast 2004, 132).

Myös Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitran (Hautamäki toim. 2008, 16-20) julkaisussa Muutoksen Suomi on huomioitu taide- ja taitoaineiden kato sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vähäiset oppimismahdollisuudet kouluissa. Korjaaviksi toimenpiteiksi ehdotetaan lasten ja nuorten osallisuutta vahvistavien ja pahoinvointia ehkäisevien palvelujen lisäämistä, sekä taideaineiden tuntimäärien voimakasta lisäämistä. Julkaisussa huomioidaan myös ammattitaiteilijoiden osuuden lisääminen perusopetuksessa ja sen merkitys elävän taidesuhteen muodostumisen kannalta. Eri alojen ammattilaisten, kuten taiteilijoiden ja yhteisöpedagogien, sijoittaminen peruskoulujen arkeen voisikin osaltaan toimia ratkaisuna helpottamaan opettajien kiireistä arkea suurten ryhmien, tehokkuuden vaatimusten ja tiukkojen opetussuunnitelmatavoitteiden keskellä.

3.2 Oikeus osallisuuteen omana itsenään

Osallisuutta ja osallistumista käsitellään useimmiten sosiaalisten vaikutusten ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkökulmista. Osallisuus viittaa voimaantumisen tunteeseen, joka syntyy kun osallistujat kiinnittyvät yhteisöllisiin tai yhteiskunnallisiin prosesseihin. Osallistuminen on tavoitteellista toimintaa, jossa ryhmä tekee töitä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi. Osallistumisella tavoitellaan muutosta, vaikuttamista ja valtaa. Osallisuuden tunteen syntymiseksi on tärkeää, että osallistuminen tuottaa konkreettisia tuloksia. (Hoikkala & Sell 2007, 221-223.)

Osallisuus voi syntyä kokemuksena johonkin kuulumisesta ja jossakin itselleen tärkeässä asiassa mukana olosta sekä mahdollisuudesta ilmaista itseään niin, että kokee tulevansa kuulluksi ja nähdyksi (Känkänen & Rainio 2010, 4-5). Mukanaolon tunteen lisäksi osallisuus on vahvasti kokemuksellista ja jaettavaa, ja vaikuttaa samalla yksilön identiteetin rakentumiseen. Osattomuuden tunne aiheutuu usein sosiaalisesta syrjäytymisestä, joka koetaan tahtomattaan ulkopuolelle jäämisen tunteena. Se voi olla yksilölle lamaannuttava ja traumatisoiva kokemus. (Harju 2004.)

Nuorisolaki edellyttää nuorten osallisuutta ja kuulemistä heitä koskevissa asioissa (Nuorisolaki 27.1.2006/72, 8§). Nuorisolaki määrittelee kaikki alle 29-vuotiaat nuoriksi, joten käytännössä myös lasten oikeus osallisuuteen on määritelty nuorisolaissa. Useissa kunnissa nuorten osallisuus ja kuuleminen on järjestetty oppilaskuntien, nuorisovaltuustojen ja lasten parlamenttien tapaisen toiminnan kautta (esim. Jyväskylän kaupunki 2012b). Tällaiset viralliset vaikuttamiskanavat ovat kuitenkin useille erityistukea tarvitseville lapsille ja nuorille kaukaisia, ja osallisuuden kokemukset syntyvät arkisissa yhteisöissä ja lähiympäristössä. Erityislasten arkinen toiminnallinen osallistuminen, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen sekä onnistunut vuorovaikutus ovat avaimia erityistukea tarvitsevien lasten kehitykseen ja osallistumiseen (From & Koppinen 2012, 17-29).

Osallisuuden kokemuksia voidaan saavuttaa myös taidekasvatuksen menetelmin. Taiteellinen työskentely on yksilöllisen ohella myös yhteistä toimintaa, jonka aikana syntyy kokemuksellista vuorovaikutusta ryhmän kesken. Taiteellinen toiminta voi tarjota ryhmälle mahdollisuuden saada oman äänensä kuuluville ja toimintansa näkyviin ilman että toiminta olisi sidottua hyödyllisyys- tehokkuus- ja tuloksellisuusseuraamuksiin. Taidetoiminta tarjoaa ryhmälle mahdollisuuksia ottaa kantaa maailman tilaan ja olla yhdessä muiden kanssa vaikuttamassa siihen. Taiteen keinoin on mahdollista vahvistaa sekä yksilön aktiivisuutta omassa elämässään että osallisuuden tunnetta yhteisössä ja yhteiskunnassa. (Sava 2007, 192-194.) Taidetoimintaan erityislasten kanssa perehtyneen erityisopettaja Krista Pelkosen (2000, 114) mukaan kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi tulemisen lisäksi tärkeää on, että lapsi saa kokea arvostusta omana itsenään.

3.3 Yhteisöllinen taidetoiminta ja ohjaajuus

Yhteisötaiteessa taiteen tekijöitä ja yleisöä ei nähdä erillisinä kuten perinteisessä taidemaailmassa, vaan yleisö pääsee mukaan luomaan teosta tai on itse osa sitä. Tärkeää ei ole vain taiteellinen lopputulos, vaan prosessi itsessään, sen kautta opitut taidot ja mahdollisuus oman ilmaisun kehittämiseen sekä muutosten aikaansaamiseen. Yhteisötaide yhdistelee perinteisiä taidemuotoja korostaen vuorovaikutuksen ja kommunikaation tärkeyttä. Olennaista on myös taiteen yhteys ihmisen arjen toimintoihin, ympäristöihin ja elämään. (Hiltunen & Jokela 2001, 7-21.) Kun taidetoiminnan tavoitteena on yhteisöllisyys ja se sijoittuu kouluympäristöön, vaatii työskentely konkreettista taiteen tekemistä ja kokemista sekä oman itseilmaisun keinojen että toisen tarinan kuulemisen ja näkemisen tietoista harjoittamista (Vesänen-Laukkanen 2004, 74-75).

Ohjaajan rooli on tärkeässä asemassa, kun taidetoiminnan tavoitteena on rakentaa yhteisöllisyyttä ja ryhmähenkeä. Ellei ohjaaja ole mukana aktiivisena toimijana, esimerkkinä ja tukena, on olemassa riski, että taiteellisen prosessin tuloksena koululuokassa syntyy eriytymistä, kiusaamista tai häpeän tunteita. Taidepajatoiminnassa myös opettajan läsnäolo ja asenne ovat tärkeitä, sillä luokassa vieraileva taiteilija ei tunne oppilaita ja ryhmän dynamiikkaa ennestään. Erilaisuuden hyväksyminen ja yksilölliseen ilmaisuun kannustaminen mallien kopioimisen sijaan ovat toiminnan kulmakiviä, joista ohjaajan on hyvä viestiä oppilaille selkeästi. Arvostuksen antaminen oppilaiden töille ja työskentelyprosessin aikana syntyneiden kokemusten purkaminen yhdessä ovat tärkeä osa taiteellista prosessia.

Fischbein & Österberg (2009, 31-35) kirjoittavat ohjaajan luovan ryhmän ilmapiiriin joko lausutuun tai lausumattomin viestein. Kilpailu johtaa usein huonoon ilmapiiriin ja yhteenkuuluvuuden vähenemiseen, yhdessä tekemisen edistäessä päinvastaista. Ohjaajan tulee viestiä ryhmälle selkeästi, että jokainen saa olla oma itsensä ja erilaisuus on myönteistä. Jos oppilas saa kuvan, ettei kelpaa omana itsenään, tilanne voi johtaa torjutuksi ja kiusatuksi tulemiseen sekä ajan myötä syrjäytymiseen. Ohjaajalla on suuri vastuu siitä, että jokaisella oppilaalla on tasavertainen mahdollisuus osallistua ryhmän toimintaan. Ryhmän erilaisuudet voivat tarjota myös myönteisiä haasteita

ja toimia voimavarana, kun ohjaaja onnistuu luomaan hyväksyvän ja turvallisen ilma-
piirin oppilaiden kesken.

3.4 Identiteetin kehitys ja taide

Identiteetti tarkoittaa ihmisen kokemusta itsestään sekä kuulumisestaan kulttuuriin ja yhteisöihin (Sava 2007, 120). Narratiivisen näkemyksen mukaan identiteetti muodostuu oman elämän tarinallistamisen kautta. Identiteettiä ei nähdä pysyvänä ja muuttumattomana, vaan identiteetti muodostuu moniulotteisen ja muuttuvan prosessin tuloksena, johon vaikuttavat kulttuuri, omat teot ja toiminta, vuorovaikutuskokemukset ja roolit suhteessa toisiin ihmisiin. Samalla henkilöllä voi olla useita eri identiteettejä, joita hän toteuttaa tarpeen mukaan erilaisissa vuorovaikutuskokemuksissa. (Hänninen 2000, 146-147.)

Aikamme yhteiskunnalle ja kulttuurille tyypillisen monimuotoisuuden vuoksi valmiita identiteettejä ei ole tarjolla, vaan ne on itse rakennettava. Maailmankuva ja arvot eivät nykypäivänä siirry perheeltä lapsille sellaisinaan, eivätkä uskonto, kansallisvaltio tai tiede tarjoa sellaisia "suuria kertomuksia", joiden varaan yksilön identiteetti rakentuisi luonnostaan. Vapaa-aika, harrastukset, kulutus, koulu, työ ja kaveripiiri määrittävät yhä enemmän nuorten kokemuksia itsestään. (Laine 2000, 180-181.) Savan (2007, 120-121) mukaan taiteen keinoin tapahtuva identiteettityö on tarpeellista nykyajalle tyypillisen yksilökeskeisen ihmis- ja maailmankuvan luomien epävarmuuksien ja moninaisten elämisen tapojen keskellä. Alati muuttuva minäkuva hukkuu helposti runsaan materiaalisen, sosiaalisen ja kaupallisen viestinnän tulvassa, ellei havaintoja osata suodattaa yksilön oman ajattelun kautta. Identiteetti rakentuu vuorovaikutussuhteissa sosiaaliseen yhteisöön, kulttuuriin ja yhteiskunnallisiin olosuhteisiin. Taiteen avulla minäkuvaa voi työstää tekemällä näkyväksi ja kokemalla yhteisöllistä ja yksilöllistä tiedostamatonta.

Taide voidaankin nähdä inhimillisenä toimintana, jonka avulla yksilöiden on mahdollista etsiä paikkaansa muuttuvassa maailmassa sekä rakentaa oman yksilöllisyytensä ainutkertaista kokemista. Lapsuudessa syntyneet onnistumisen elämykset taiteessa ja käsitöissä koetaan usein elämän käännekohtina, jotka toimivat minäkuvan raken-

nusaineina. Etenkin lapsille olennaista on myös tekemisen yhteydessä saatu positiivinen huomio ja kannustava suhtautuminen ohjaajan taholta. Aikuisille usein riittää itselle annettu arvostus omaa työtä kohtaan. Taidetta tehdessä syntyvät kokemukset itseilmaisun ja identiteetin vahvistumisesta ja ylläpitämisestä ovat yksilöille ja yhteisöille hyvin merkittäviä. Taidetta tehdessä ja kokiessa syntyvien onnistumisen tunteiden ja henkilökohtaisten elämysten kautta vahvistuva identiteetti antaa valmiuksia kohdata vaikeuksia ja muutoksia elämässä ja selviytyä niiden yli. (Linko 1998, 51-60.)

3.5 Käsillä tekeminen itseilmaisun välineenä

Perinteisesti käsityötä arvostetaan etenkin lopputuloksena syntyvien hyvälaatuisten ja persoonallisten tuotteiden vuoksi. Käsillä tehdyn tuotteen taakse piiloutuu kuitenkin useita prosesseja, jotka ovat tarkastelemisen arvoisia. Itse suunniteltu ja valmistettu käsityö syntyy karkeasti vaiheistettuna ideoinnin, suunnittelun, teknisen toteutuksen ja viimeistelyn kaaresta. Eri vaiheet toistuvat useammankin kerran käsityöprosessin aikana: suunnitteluvaiheessa alkuperäinen idea voi muokkautua, teknisen toteutuksen epäonnistuessa saatetaan joutua palaamaan takaisin suunnitteluun, tai koko tuote voi saada aivan uuden käyttötarkoituksen viimeistelyn myötä. Eri vaiheiden aikana tekijä on vuorovaikutuksessa työstämänsä materiaalin, työympäristön ja mahdollisesti myös ympärillä olevien ihmisten kanssa. Itse työn tekeminen vaatii silmän ja käden yhteistyötä, tarkkaavaisuutta sekä usein myös pitkäjänteistä keskittymistä. Työn tekeminen synnyttää erilaisia tunteita innostumisesta ja onnistumisen ilosta kyllästymiseen ja kiukkuun, kun materiaali ei tottele tai omat taidot eivät heti riitä suunnitelman toteuttamiseen. Hetkelliset turhautumiset muuttuvat kuitenkin "voittajafiilikseksi", kun uusi yritys tuottaakin tulosta tai tekijä keksii tavan ratkaista ongelman.

Ryhmätoiminnassa käsityö toimii itseilmaisun ja taiteellisen kommunikoinnin välineenä. Jatkuva vuorovaikutus työskentelyn eri vaiheissa osallistujien ja ohjaajan kesken on tärkeää, kun käsityöllis-taiteellisen työskentelyn on tarkoitus edistää tasavertaisuutta, yhteistoimintaa sekä omien tietotaitojen, havaintojen ja mielikuvien ilmaisua (Karppinen 2005, 109-110). Keskustelu työskentelyn lomassa ja sen päätteeksi aut-

taa jäsentämään asioita ja muuttaa kokemuksia konkreettisemmiksi. Toisten osallistujien sanoiksi pukemat ajatukset ovat vertaisoppimista, jonka tarjoama tieto on usein hyvin merkityksellistä ja mieleenpainuvampaa kuin ohjaajan esittämä informaatio. Karppisen mukaan (mt., 112) yhteisöllisyyttä tukevassa taiteellisessa prosessissa opettaja tukee oppilaita toteuttamaan heidän omia ideoitaan, työskentely on vuorovaikutteista ja oppiminen tapahtuu kahdensuuntaisesti niin, että sekä opettaja että oppilaat ovat oppijan roolissa.

Tarina käsin tehdyn esineen takana on etenkin tekijälle yhtä tärkeä kuin valmis työ tai sen tekeminen. Kokemusteni mukaan lapsilla ja nuorilla on tapana pohtia työpajoissa käsillä tekemisen ohessa tarinaa työstämälleen taideteokselle. Itse tehtyjen nukkejen ja mielikuvitusolentojen persoona ja historia ovat usein valmiiksi olemassa ainakin oppilaan alitajunnassa, ja siirtyvät työskentelyn päätteeksi helposti sanoiksi tai paperille tekstin tai kuvan muodossa. Ohjaamissani työpajoissa lasten luomat hahmot ovat käsitelleet tunteitaan ja tarinoitaan esimerkiksi sarjakuvissa ja valokuvakertomuksissa. Vaikeidenkin tunteiden käsittely ja jakaminen itse kehitetyn hahmon kautta on sujunut pajoissa luontevasti ja opettanut myös minulle paljon lasten kokemusmaailmasta. Useita erilaisia taideprojekteja koululuokkien kanssa toteuttanut tekstiilitaiteilija ja taidepedagogi Virpi Vesänen-Laukkanen (2004, 74) toteaa taiteen tarjoavan lapsille mahdollisuuden kertoa tarinoita omasta elämästään toisella tavalla, kuin tavallisessa koulutyöskentelyssä on mahdollista. Vesänen-Laukkanen mukaan lapsi voi oman satuhahmon tarinassa kertoa asioita ja kysyä kysymyksiä, joita ei muuten uskaltaisi ilmaista.

Teija Löytönen kiteyttää taiteen ja taidekasvatuksen itseilmaisuun ja -tuntemukseen sitoutuvan merkityksen Inkeri Savan kanssa käymässään dialogissa (Löytönen & Sava 2011, 99) seuraavasti:

" Taiteellinen toiminta kutsuu aina esiin henkilökohtaiset kokemukset. Erilaisin taiteen ilmaisukeinoin ne asetetaan esille myös muille eläytymällä koettaviksi. Todellisuus näyttää näin puolensa hyvin konkreettisella tavalla. Samalla nämä henkilökohtaiset kokemukset asettuvat myös koeteltaviksi, jopa kriittisen tarkastelun alle. Juuri silloin todellisuus voi näyttäytyä toisenlaisena. Kun asetumme yhteen tarkastelemaan elettyä ja koettua, saamme vaihtoehtoisia tulkintoja todellisuudesta ja samalla rakennamme yhdessä uusia tulkintoja siitä, miten maailma ma-

kaa, ja suuntaamme toimintaamme tulevaisuutta kohti uusien merkityksin."

4 PROSESSIN KUVAUS

4.1 Ennen työpajoja

4.1.1 Työpajojen sisällön suunnittelu

Aloitin opinnäytetyön suunnittelun keväällä 2012. Kevään aikana pääsimme työnantajani kanssa yhteisymmärrykseen Kulttuuriaitan tarpeista ja työn sisällöstä. Opinnäytetyöni toiminnallisen osuuden sisällöksi muodostui erityisryhmille sopivien taidekasvatuserämenetelmien kehittäminen, työpajojen ohjaaminen ja pajojen koostaminen menetelmäoppaaksi. Taidepajojen suunnitelmien tuli olla valmiina kesäkuussa, ja pajojen toteutus ajoittui syyslukukauteen 2012.

Kompassi-kulttuuriopetussuunnitelman piiriin kuuluvat erityisryhmät olivat tieto- ja taitotasoltaan hyvin moninaisia. Mukana oli sekä yksilöllisen perusopetuksen ryhmiä, eli YPR -ryhmiä, starttiluokkia että maahanmuuttajien valmistavan perusopetuksen ryhmiä. Kompassin piiriin kuuluvien erityisryhmien oppilaiden ikäjakauma oli 7-17 vuotta. YPR -oppilailla on todettuja vaikeita tai laaja-alaisia oppimisvaikeuksia tai kehitysviivästymiä, joiden vuoksi heidät on otettu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin. YPR -oppilaille tarjotaan erityisopetusta pienryhmässä henkilökohtaisen opetussuunnitelman mukaan. Starttiryhmiä on suunnattu koulutulokkaille, joilla on oppimisvaikeuksia. Heidän sopeutumistaan kouluun tuetaan erityisopetuksella pienryhmässä, ja tavoitteena on, että oppilaat voivat ensimmäisen kouluvuoden jälkeen siirtyä tavallisen opetuksen piiriin. Maahanmuuttajille suunnattuun valmistavaan perusopetukseen osallistuvat kaikki maahan tulleet vieraskieliset oppilaat, lukuun ottamatta englanninkieliseen opetukseen osallistuvia. Valmistavan opetuksen tavoitteena on tarjota oppilaille riittävät kielelliset ja kulttuuriset taidot osallistua tavalliseen perusopetukseen. Valmistavissa ryhmissä opiskellaan yleensä yhden lukuvuoden ajan. (Jyväskylän kaupunki 2012c.)

Työpajojen sisällön suunnittelun lähtökohtina olivat itseilmaisuus tekstiilitaiteen avulla sekä oppilaan identiteetin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen. Yhden ryhmän kanssa työskentelyyn oli mahdollista käyttää kuusi oppituntia. Koska taidepajoihin osallistuvat ryhmät olivat hyvin heterogeenisiä, suunnittelin ryhmille kaksi erilaista työpajaa, joiden sisältöä voi helposti muokata erilaisille oppilaille sopivaksi. YPR -ryhmille suunnatussa työpajassa ensisijainen tavoite oli yhteistyötaitojen opettelu ja ryhmähengen vahvistaminen taidetta tehden. Pajassa toteutettiin luokan yhteinen taideprojekti, tekstiilitaideteos, jossa jokainen oppilas pääsi olemaan mukana aina ideointi- ja suunnitteluvaiheista työn tekemiseen ja viimeistelyyn saakka. Toisessa työpajassa keskityttiin enemmän oman identiteetin rakentamiseen ja vuorovaikutuksen synnyttämiseen ryhmän sisällä omia ajatuksia jakamalla ja toisia kuuntelemalla. Työpajan kantavaksi rungoksi muodostui itseilmaisuus oman voimaeläinhahmon kautta, sillä eläimet ovat usein kaikille tärkeitä ja tuttuja, helposti lähestyttäviä hahmoja. Tämän työpajan suuntasin starttiluokkalaisille ja maahanmuuttajien valmistaville ryhmille.

Työpajoissa käytettäväksi tekstiilitaiteen tekniikoiksi valitsin kankaankuviointin sekä tekniikalla sekä neulahuovutuksen. Olen todennut näiden tekniikoiden soveltuvan yleensä hyvin heikommatkin motoriset taidot omaaville oppilaille, tarvittaessa avustettuna. Toisaalta näiden menetelmien avulla oppilaat pystyvät helposti toteuttamaan näyttäviä ja vaativiakin töitä oman kiinnostuksensa ja taitotasonsa mukaan. Valitsemieni tekniikoiden hyviin puoliin kuuluvat myös materiaalien ja välineiden kanssa työskennellessä syntyvät kokonaisvaltaiset esteettiset kokemukset. Pehmeän villan koskettaminen ja muokkaaminen rytmikkäästi neulalla pistellen sekä kangasvärien sekoittaminen ja niiden tekstiilipinnalle imeytymisen seuraaminen synnyttävät luovia ja moniaistillisia elämyksiä.

4.1.2 Pilottiryhmät

Työpajojen esittelytekstit (LIITE 2) julkaistiin Kulttuuriantin nettisivuilla kesäkuussa, ja ilmoittautuminen pajoihin alkoi elokuussa. Ilmoittautumisia tuli määräajan kuluessa niin niukasti, että hyväksyimme työpajoihin mukaan myös muutamia varsinaisen kohderyhmän ulkopuolella olevia koululuokkia, jotka osoittivat kiinnostuksensa pajoja

kohtaan. Näissäkin luokissa kuitenkin oli erityisen tuen piirissä olevia oppilaita. Ilmoittautumisajan päätyttyä muistutin vielä erityisluokkien opettajia mahdollisuudesta osallistua Kompassi -pajoihin henkilökohtaisella sähköpostiviestillä. Muistuttelun jälkeen ilmoittautumisia tuli lopulta enemmän, kuin mitä pystyin syksylle työaikani puitteissa aikatauluttamaan.

Me tehtiin tää yhdessä- työpajaan valitsin pilottiryhmäksi pienen 15 oppilaan 3.-4. -luokkalaisten oppilaiden yhdysluokan, jonka kanssa saisin kokeilla menetelmän toimivuutta ja muovata toimintatapoja sujuviksi. Toinen pilottiryhmä koostui seitsemän oppilaan YPR -ryhmästä, jonka oppilaat olivat ikä- ja taitotasoltaan hyvin erilaisia. Nuorimmat oppilaat tarvitsivat henkilökohtaista avustusta lähes kaikkeen toimintaan, vanhimmat taas olivat hyvin itsenäisiä ja sekä henkisesti että motorisesti kehitykseltään paljon nuorempia pidemmällä. Minä, me, maailma -työpajan pilottiryhmiksi valitsin seitsemän oppilaan starttiluokan sekä 27 oppilaan 3. luokan, johon oli integroitu jopa kymmenen erityisen tuen piirissä olevaa oppilasta. Näiden hyvin erilaisten ryhmien kanssa lähdin muovaamaan työpajoista toimivia ja kaikille soveltuvia kokonaisuuksia. Pilottipajojen ohjaus ajoittui syys-lokakuulle 2012.

4.2 Havaintoja työpajoista

4.2.1 Haasteita itseilmaisussa

Työpajoja ohjatessani olen pyrkinyt havainnoimaan toimintaa ryhmätoiminnan ja oppilaan itseilmaisun kehittämisen näkökulmista. Olen kohdannut sekä useita haasteita, että kerta toisensa jälkeen toistuvia kiinnostavia ilmiöitä, jotka ovat vaikuttaneet olennaisesti työpajojen ja menetelmäoppaan sisältöön.

Työpajatyöskentelyssä haastavaksi olen kokenut joidenkin oppilaiden kohdalla hyvin rajoittuneet itseilmaisuvälmiudet. Työpajatyöskentely perustuu aina mielikuvitukseen, ideointiin ja luovuuteen. Kun mielikuvittelu ja luominen eivät suju oppilaalta itsenäisesti, on ohjaajan tuki ja huomio tärkeässä asemassa. Periaatteena työpajoissa on ollut, että yksikin sana riittää lähtökohdaksi. Yhdenkin sanan tai ajatuksen pohjalta, jonka oppilas saa ilmaista, voi aloittaa työskentelyn. Olen käyttänyt ideoinnin tukena

myös valmista kuvamateriaalia, joiden avulla voi ilmaista ajatuksiaan vaikka ilman sanoja. Pienikin ilmaus on usein suuri askel oppilaalle. Kun ohjaaja antaa oppilaan ilmaisulle huomiota ja auttaa johdattelemaan ajatusta eteenpäin, oppilas yleensä rohkaistuu jatkamaan ajatusta ja ehkä jopa luomaan lisää.

Eräs työpajoissa näkyvä ilmiö on kopioimisen tarve, joka rajoittaa oppilaan henkilökohtaista itseilmaisua. Esimerkkien käyttäminen työpajassa tehtävästä työstä on välillä tarpeellista. Valmiin mallin kautta oppilas hahmottaa helposti tehtävän tavoitteen ja työvaiheet. Luovan prosessin kannalta esimerkit voivat kuitenkin joskus olla latistavia. Mallin suora kopioiminen oman mielikuvituksen käytön sijaan on melko yleistä työpajoissa työskenneltäessä. Valmiin mallin käyttöön tyytyminen on yleistä etenkin oppilaille, joille mielikuvittelu ja itseilmaisuus on erityisen vaikeaa. Joskus mallin kopioimisen syynä voi olla myös oppilaan halu miellyttää ohjaajaa ja samaistua tähän. Kopioimisen tarve on varmasti osittain myös opittua, sillä koulun käsityö- ja kuvataideopetus perustuu usein mallityön mahdollisimman tarkkaan ja taidokkaaseen jäljentämiseen. Olen ratkaissut ongelman välttämällä mallin käyttöä joko kokonaan, tai johdattelemalla oppilaat ideoimaan oman työnsä ennen esimerkin näyttämistä. Molemmissa tavoissa on ollut hyvät ja huonot puolensa. Mallin avulla pystyy usein selvittämään työn tekniset yksityiskohdat nopeasti ja ymmärrettävästi. Jos oppilailla on ongelmia puheen ymmärtämisen ja tuottamisen kanssa, visuaalinen esimerkki on välttämätön. Mallittomuuden hyötynä on kuitenkin se, että jokainen oppilas tekee taa-tusti oman näköisensä työn, jonka tekeminen on kokemuksena mieleenpainuvampi ja palkitsevampi, kuin mallin kopioiminen.

Oppilaiden erilaiset kyvyt itseilmaisussa vaikuttavat myös yhteisöllisyyden ja osallisuuden syntyminen kannalta tärkeään kokemusten yhteiseen jakamiseen. Pyrin aina aloittamaan ja lopettamaan työpajat yhteiseen hetkeen, lattialla ringissä istuen. Välillä tällainen tilanne kuitenkin johtaa rauhattomuuteen. Etenkin keskittymisongelmaisten oppilaiden on vaikeaa odottaa omaa vuoroaan ja kuunnella toisia. Yksinkertaisin ratkaisu tilanteeseen on se, ettei omilta paikoilta poistuta, vaan sama keskustelu käydään omilla pulpeteissa istuen. Tämä usein rauhoittaa tilannetta, mutta olen kokenut, ettei keskustelua synny samalla tavalla. Itseilmaisuus on usein omilla paikoilla istuttaessa rajoittuneempaa eikä yhteinen ajatusten jakaminen ole yhtä konkreettista, kun katsekontaktia oppilaiden välillä ei synny, vaan kaikkien huomio on lähinnä ohjaajas-

sa. Rauhattomien ryhmien kanssa olen pyrkinyt ohjaamaan keskustelutilanteet läpi mahdollisimman nopeasti niin, että jokainen oppilas pääsee osallistumaan muutamalla sanalla, eikä kukaan ehdi pitkästyä. Joidenkin ryhmien kanssa olen luopunut koko sanallisesta keskustelusta, sillä se ei ole kokeiluista huolimatta tuottanut toivottua tulosta, eli positiivista nähdystä ja kuullusta tulemisen kokemuksesta. Näiden ryhmien kanssa olen käyttänyt muita menetelmiä omien ajatusten jakamista ja purkamista varten, jotka perustuvat keholliseen ja kuvalliseen itseilmaisuun sanallisen sijaan. Olen kehittänyt ja soveltanut menetelmät käymieni erilaisten kurssien ja työpajojen opeista. Nämä yhteiset työpajan aloitus- ja lopetushetket ovat olleet tärkeä osa työpajoja, ja muutama niistä esitellään myös menetelmäoppaassa.

4.2.2 Onnistumisen hetkiä

Erityisoppilaiden kanssa työskennellessä kohdatut itseilmaisun haasteet muuttuvat yleensä onnistumisen hetkiksi, kun oppilas kokee, että on osannut ja uskaltanut toimia työpajassa omana itsenään. Käyttämäni tekniikat ja menetelmät osoittautuivat erityisoppilaiden kanssa hyvin toimiviksi, joka takasi sen, että jokainen oppilas pystyi osallistumaan toimintaan hienomotorisista tai muista rajoitteistaan huolimatta. Taideteollista työskentelyä uuden ryhmän kanssa aloitettaessa totesin matalan kynnyksen harjoitusten olevan erittäin tärkeitä. Esimerkiksi Minä, me, maailma -työpajassa "sotukupiirroksen" tekeminen toimi erittäin hyvin työpajan alussa piirtämiseen ja omiin taitoihinsa epäilevästi suhtautuvien oppilaiden kanssa. Taideteosten onnistuminen tuntui lisäävän oppilaiden arvostusta suhteessa omiin taitoihin, kekseliäisyyteen ja luovuuteen. Tyytyväisyyttä oppilaat ilmaisivat iloisina ja positiivisina huomioina itseään ja toisiaan kohtaan.

Työpajoihin osallistuneissa tavallisissa koululuokissa erityisen tuen piirissä olevat oppilaat eivät juurikaan erottautuneet joukosta työskentelyn aikana. Tiesin luokissa olevien erityisoppilaiden määrän, mutta minulle ei erikseen osoitettu kaikkia näitä oppilaita. Työpajojen jälkeenkään en osaa tarkkaan arvioida, kuka oppilaista oli erityisoppilas ja kuka "tavallinen". Ryhmätyötilanteissa erityisoppilaiksi tietämäni oppilaat olivat usein arempia ilmaisemaan ajatuksiaan ja mielipiteitään. Kun ryhmää muistutti

kyseessä olevan kaikkien yhteinen työ, ja arempia oppilaita auttoi ja rohkaisi osallistumaan, saatiin jokaisen ääni ja kädenjälki taideteoksessa näkyviin. Kiinnitin myös huomiota siihen, että usein erityisoppilaksi osoitettujen oppilaiden henkilökohtaiset teokset erottuivat töiden joukosta hyvin tarkkaan pohdittujen ja persoonallisten yksityiskohtien ansiosta. Töiden johdosta oppilaat pääsivät kokemaan hyväksyntää vertaisryhmässään, joka ei aina ole itsestään selvää näille oppilaille.

Onnistumisen kokemuksia syntyi myös minulle ohjaajana. Ryhmien kanssa työskentely oli mielekästä, sillä oppilaat kiintyvät nopeasti uuteen ohjaajaan, jo ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen. Ohjaamani toiminta otettiin innokkaasti vastaan oppilaiden taholta, ja he olivat aina hyvillä mielin siitä, kun saavuin luokkaan. Tilanteita, joissa joku oppilaista olisi ollut täysin haluton yhteistyöhön tai kieltäytynyt siitä täysin, ei syntynyt. Myös opettajien asenne toimintaa kohtaan oli innostunut ja kiinnostunut, ja työpajoista saamani palaute oli hyvin positiivista. Toisinaan opettajat jopa yllättyivät oppilaiden luovuudesta ja taidoista.

4.3 Menetelmäopas

4.3.1 Menetelmäoppaan alkuvaiheet

Menetelmäoppaan valmistumisen aikatauluun vaikuttivat sekä opinnäytetyön tekemiseen ja palautukseen liittyvät päivämäärät, että työpajojen aikataulut. Oppaan toimivuuden kannalta oli ensisijaisen tärkeää päästä ohjaamaan työpajakokonaisuudet mahdollisimman monelle ryhmälle ennen menetelmien auki kirjoittamista. Aikataulu-rajojen painaessa vastaan oli kuitenkin pakko rajata työpajoihin osallistuvat pilottiryhmät kahteen työpajaa kohti. Näin sain järjestettyä aikaa myös kirjoitustyölle. Ohjauskokemusten avulla muovasinkin menetelmät yleistettävään ja kirjalliseen muotoon.

Menetelmäoppaan tekstiosuuden deadlineksi sovittiin 9.10.2012., jotta opas ehdittäisi oikolukea sekä Kulttuurianton että Taikalamppu -verkoston tahoilla, ennen oppaan lähettämistä graafikolle ja painoon. Oppaan painetun version valmistumisen ajankohdaksi asetettiin marraskuun alku. Tavoitteena oli, että painettua opasta pääsisi lukemaan ja jakamaan opinnäytetyöseminaarissa 5.11.2012.

Menetelmäoppaan alustava rakenne ja sisältösuunnitelma syntyi luonnollisesti ohjaamieni taidetyöpajojen ympärille. Koska kyseessä on toinen kokoamani Taikalamppu -menetelmäopas, rakenne syntyi melko vaivattomasti uusien työpajojen ja edellisessä oppaassa hyväksi havaittujen kirjoitusmuotojen ympärille. Oppaan nimi sen sijaan tuotti enemmän päänvaivaa, ja kirkastui vasta viime metreillä Kulttuurianton koordinaattorin, Marjo Tiainen-Niemistön, avustuksella.

4.3.2 Menetelmäoppaan rakenne ja sisältö

Oppaan ensimmäiselle aukeamalle sijoittuvat Taikalamppu -menetelmäoppaiden esittely ja alkusanat, joissa kerrotaan toiminnan taustoista ja tarkoituksesta. Oppaan alussa avaan lyhyesti osallisuuden käsitettä ja taiteellisen toiminnan avulla syntyviä osallisuuden kokemuksia sekä käsillä tekemistä itseilmaisun välineenä. Alustukset ja avaukset ovat lyhyitä, sillä menetelmäoppaan on tarkoitus olla helppolukuinen ja herättää lukijan kiinnostus aiheeseen laajan teoriapohjan tarjoamisen sijaan. Oppaan alussa annan myös muutamia käytännön vinkkejä työpajan ohjaajalle siitä, miten ohjaaja voi omalla toiminnallaan tukea ryhmän yhteisöllisyyttä ja oppilaiden onnistumista ja oppimiskokemuksia.

Taidetyöpajojen osalta opas jakautuu kahteen 6 x 45 minuutin pituiseen työpajaan, joita ohjasin ryhmille syksyn 2012 aikana. Molemmat työpajat jakautuvat kolmeen 2 x 45 minuutin osioon. Ensimmäinen työpajakokonaisuus keskittyy henkilökohtaiseen taiteelliseen työskentelyyn, jonka aikana syntyneitä kokemuksia ja ajatuksia jaetaan koko ryhmän kanssa. Työskentely työpajassa nivoutuu omien voimaeläinhahmojen ympärille, joiden avulla ilmaistaan itseä ja käsitellään erilaisia asioita. Toisessa työpajakokonaisuudessa työskennellään yhdessä ryhmänä niin, että jokainen oppilas pääsee osalliseksi toiminnasta ja kokee tulewansa kuulluksi, huomioon otetuksi ja hyväksytyksi ryhmässä. Työpajan lopputuloksena syntyy yhteinen tekstiilitaideteos, jonka suunnittelussa ja valmistuksessa jokainen oppilas on saanut olla osallisena suunnitteluvaiheesta viimeistelyyn asti. Opas sisältää yksityiskohtaisen ohjeistuksen työpajoissa tarvittavista materiaaleista sekä vaihe vaiheelta toteutettavasta toimin-

nasta. Työpajaohjeistusten yhteyteen on lisätty myös useita vinkkejä, joiden avulla työpajojen sisältöä ja käytettyjä tekniikoita voi soveltaa ja syventää.

Oppaan loppuun olen vielä lisännyt muutaman menetelmän, joiden avulla työpajojen tapahtumia ja kokemuksia on hyvä purkaa ryhmän kanssa. Oppaan valokuvissa näkyvien taideteosten tekijöiden koulu ja luokka löytyvät oppaan viimeiseltä sivulta. Takakannen teksti on sama, kuin muissakin Kulttuuriantin julkaisemissa menetelmäoppaissa. Teksti esittelee lyhyesti Taikalampun ja Kulttuuriantin toimintaa, ja tarjoaa lisätietoja kaipaavalle lukijalle molempien organisaatioiden kotisivujen internet-osoitteet.

4.3.3 Oikoluku ja ulkoasu

Oppaan tekstiosuuden valmistuttua luetin tekstiä useilla ihmisillä, muokkasin ja korjasin sitä kommenttien mukaan. Kommenteista oli paljon hyötyä, sillä oman tekstin objektiivinen arviointi aikataulullisesti tiukassa prosessissa on äärettömän vaikeaa. Omista menetelmistä on myös vaikeaa hahmottaa, kuinka niiden sisältö ja tavoitteet avautuvat taidekasvatukseen perehtymättömälle henkilölle. Tekstin sisällön ja kieliasun lopullisen muodon tarkistivat Kulttuuriantin koordinaattori Marjo Tiainen-Niemistö sekä Taikalamppu -verkoston koordinaattori Saara Vesikansa. Korjauksia ja muutosehdotuksia ei tullut kovin paljoa, ja ne olivat sisällöltään sellaisia mitä osasin odottaa edellisen kokoamani menetelmäoppaan oikolukuprosessin kokeneena. Kirjoittamaani tekstiä tiivistettiin jonkin verran alkuperäisestä, ja muutama tekninen asia vaati lisää avausta. Positiivista palautetta saivat oppaan konkreettisuus ja pedagoginen ajattelu.

Menetelmäoppaan ulkoasun suunnitteli ja taiton teki graafikko Anna Tiainen. Aluksi hahmottelimme yhteisessä tapaamisessa oppaan ulkomuotoa ja ilmettä. Toiveenani oli graafiselta ilmeeltään selkeä, mutta kuitenkin pirteä opas, jossa näkyy lasten kädenjälki ja tekemisen meininki. Tärkeitä seikkoja olivat myös tunnistettavuus Taikalamppu -menetelmäoppaaksi sekä yhteneväinen ilme Kulttuuriantin viime aikoina jul-

kaisemien menetelmäoppaiden kanssa. Yhteistyö graafikon kanssa sujui hyvin, ja oppaan ulkoasu tukee mielestäni hyvin tekstin asiasisältöjä.

5 ARVIOINTI

5.1 Opettajien palaute

Tehdessäni arviointia työpajojen sisällön toimivuudesta opettajien näkemykset ja kokemukset työpajatoiminnasta ja sen merkityksestä ovat olleet tärkeitä. Työpajakokouksen päätteenä opettajat vastasivat kirjalliseen palautekyselyyn (LIITE 3). Palautekyselyn tavoitteena on ollut selvittää opettajan näkemystä oppilaiden itseilmaisesta ja yhteisöllisyyden kokemuksista työpajan aikana. Kirjallista palautetta antoisammaksi olen kuitenkin kokenut opettajien kanssa käydyt keskustelut, jotka ovat totetutuneet yleensä välituntien aikana. Syksyn työpajoihin osallistuneiden opettajien kanssa käytyjen keskustelujen ja kirjallisen palautteen pohjalta olen koonnut muutamia huomioita ohjaamistani pajoista.

Yhteisöllisyyden kokemuksiin työpajoissa vaikutti opettajien mukaan erityisesti yhteistoiminnallisuus. Hyviksi hetkiksi työpajoissa koettiin ratkaisun pohtiminen yhdessä koko ryhmän kesken johonkin ongelmaan sekä sen löytyminen. Ryhmätyöskentelyn aikana oppilaat kokivat työstämänsä taideteoksen tärkeäksi, joka sai ryhmät itse kontrolloimaan jäseniään ja työskentelyn sujumaan sopuisasti. Oppilaiden osallisuutta kouluympäristössä vahvistivat oppilaiden kanssa tehty taideteoksen suunnittelu ja valmiin teoksen sijoitus koulun yhteisiin tiloihin. Yhdessä koetut onnistumisen tunteet upeasti onnistuneen tuotoksen valmistuessa vahvistivat ryhmien yhteishenkeä.

Oppilaiden itseilmaisua työpajoissa opettajien mielestä kehitti etenkin mielikuvituksen käyttö. Erään opettajan mukaan työpajojen aikana myös arat oppilaat, jotka yleensä aina tahtovat mallin, pystyivät luomaan itse. Itseilmaisua vahvistaviksi asioiksi koettiin myös itse alusta asti ideoitujen ja tehtyjen töiden onnistuminen, uudet tekniikat ja helposti muokattavat materiaalit. Korkeatasoisten materiaalien ja "oikeiden taiteilijan välineiden" käyttö, joita kouluissa ei aina ole tarjolla, mainittiin useiden opettajien pa-

lautteissa erittäin positiivisena asiana. Näyttävien töiden itse tekemisen koettiin synnyttävän lapsille tärkeitä innostumisen ja onnistumisen kokemuksia.

Työpajatoiminnan suurimmiksi haasteiksi opettajat kokivat toisten oppilaiden kuunte-
lun ja oman vuoron odottamisen. Yhden opettajan mukaan työpajat sopivat kuitenkin
erityisen hyvin myös reipasta toiminnallisuutta kaipaaville pojille, joilla on yleensä hy-
vin rajallinen keskittymiskyky. Opettaja koki toiminnallisen työskentelyn vahvistavan
oppilaiden pitkäjänteisyyttä ja pettymysten sietokykyä. Opettajilta ei tullut juurikaan
kehitysehdotuksia pajojen suhteen, ainoastaan yhdessä kirjallisesti annetussa pa-
lautteessa mainittiin oppilaiden joutuvan välillä odottamaan työvaiheesta toiseen siir-
tymistä. Opettaja toivoi, että tilanteeseen olisi valmisteltu jotakin täyteohjelmaa.

5.2 Oma arviointi

Työpajat olivat toimivia kohderyhmänsä erityisoppilaiden kanssa. Menetelmien ja
tekniikoiden valinta onnistui, ja työpajat olivat helposti sovellettavissa erilaisille ryh-
mille. Kahden vuoden kokemus työpajojen suunnittelusta ja ohjaamisesta on opetta-
nut paljon. Ensimmäisiä työpajoja ohjattaessa suunnitelmat ja aikataulut elivät paljon
enemmän. Työpajojen tavoitteiden, osallisuuden, yhteisöllisyyden sekä yksilön identi-
teetin ja itseilmaisun vahvistamisen, täyttymistä on vaikeaa arvioida. Lyhyt työskente-
lyaika yhden ryhmän kanssa rajoittaa yhteisöllisyyteen tähtäävää toimintaa, ja vaike-
uttaa tulosten arviointia. Pidempikestoinen työskentely saman ryhmän kanssa tarjo-
aisi varmasti uusia näkökulmia oppilaiden itseilmaisuun ja mahdollistaisi tarkemman
perehtymisen toiminnan vaikutuksiin sosiaalisen vahvistamisen näkökulmasta. Uskon
kuitenkin, että pajat johdattelivat oppilaita pohtimaan ja löytämään uusia asioita niin
itsestään kuin luokkatovereistaan. Pajojen aikana syntyi myös selkeästi sekä yhtei-
söllisiä että yksilöllisiä onnistumisen kokemuksia. Onnistumisen ja ryhmässä hyväk-
sytyksi tulemisen kokemukset varmasti rohkaisevat oppilaita ilmaisemaan itseään
luovasti myös tulevaisuudessa. Kuitenkin se, kuinka paljon kuuden oppitunnin pitui-
sella taideprojektilla voi näihin asioihin vaikuttaa vaatisi syvällisempää tutkimusta op-
pilaiden kokemuksista, mieluiten puolueettoman henkilön tekemänä.

Menetelmäoppaan kirjoittamisessa suurin haaste oli rajallinen aika. Syksyn työpajat ja oppaan kirjoittaminen täytyi aikatauluttaa huomioiden sekä omaan työsopimukseeni, ohjaamieni ryhmien lukujärjestyksiin että opinnäytetyön tekemiseen asetetut aikarajat. Vaikka olenkin tyytyväinen oppaaseen kirjoittamiini työpajakokonaisuuksiin, ne varmasti elävät ja muovaantuvat entistä toimivammiksi syksyn aikana karttuvien ohjauskokemusten myötä. Opasta kirjoittaessa haasteelliselta tuntui myös sopivan kirjoitustyylin löytäminen, eli menetelmäoppaille tyypillinen tiivistäminen. Monia asioita, joita olisin halunnut oppaaseen sisällyttää tai avata enemmän joutui jättämään pois ja tiivistämään. Olen yrittänyt kirjoittaa oppaan niin, että työpajoja olisi helppoa soveltaa erilaisille ryhmille, ja työpajakokonaisuuksista pystyy poimimaan vaikka vain yhden tekniikan, menetelmän tai vinkin. Työpajojen toteuttaminen sellaisenaan vaatii opettajalta tai ohjaajalta vahvaa kiinnostusta taidetoimintaan, mutta toivon mukaan opas tarjoaa uusia virikkeitä myös vähemmän taideorientoituneille henkilöille.

Menetelmäoppaan lukijoilta ja työpajoihin osallistuneilta opettajilta saamani palautteen sekä oman arvioni perusteella kokonaisuus on onnistunut. Yhteisöllisistä ja voimaannuttavista taideprojekteista on olemassa paljon tietoa, kuten kirjallisuutta, raportteja ja muuta dokumentoitua materiaalia. Suoranaisia ohjeistuksia yhteisöllisyyttä tukevien taideprojektien toteuttamiseen ja prosessin aikana huomioitaviin asioihin on kuitenkin vain vähän tarjolla. Omin käsin –menetelmäopas tuo hyvää täydennystä Taikalamppu-menetelmäoppaiden joukkoon vahvalla painotuksellaan tekstiilitaiteeseen ja kädentaitoihin sekä selkeällä toiminnan suuntaamisella erityisryhmille.

6 POHDINTA

Joudun usein perustelemaan oman työni tarvetta ja oikeutusta kouluilla työskentelevänä taiteilijana. Toimintamuoto on vielä verrattain uusi ja tuntematon, vaikka se alkaakin olla vakiintunut paikkakunnilla, joilla toimii lasten- ja nuorten kulttuurikeskuksia. Taidepajatoiminta saatetaan asiaan perehtymättömien puolesta leimata puuhaste-luksi, eikä sitä koeta oikeaksi koulunkäynniksi. Vaikka taiteen tekemisen ja kokemi-sen hyvinvointivaikutuksista on paljon tutkimustietoa, taiteilijan työtä ei vielä osata mieltää osaksi koulun arkea. Opinnäytetyöni kirjalliset lopputulokset toiminevat op-

paan, teoriapohjan ja raportoinnin lisäksi myös kannanottona taidetoiminnan tarpeesta ja mahdollisuuksista kouluympäristössä.

Opinnäytetyön tekeminen on ollut minulle antoisa prosessi, ja työn toiminnalliset tulokset, taidetyöpajat ja menetelmäopas, ovat mielestäni sisällöllisesti onnistuneita. Erityisryhmien kanssa työskentely on opettanut minulle suunnitellun toiminnan soveltamista niin, etteivät erilaiset kielelliset ja motoriset rajoitteet muodostu esteiksi taiteelliselle toiminnalle. Tekemisen riemu ja onnistumisen ilo ovat näissä ryhmissä olleet lähes käsin kosketeltavia. Oppilaiden usko omiin taitoihin on vahvistunut, kun he ovat huomanneet pystyvänsä itse, omin käsin, toteuttamaan upeita tuotoksia. Oppilaiden kautta koettu positiivinen palaute on vahvistanut uskoani tekemäni työn merkityksellisyyteen ja vahvistanut omaa ammatti-identiteettiäni.

Oppaan ja opinnäytetyön kirjoittaminen työpajojen ohjaamisen ohessa on toiminut hyvin. Olen saanut purkaa havaintoja, oivalluksia, oppeja ja pohdintoja kirjalliseen muotoon, joka on toiminut hyvänä reflektiona ja tukenut työtäni. Omien kokemusten peilaaminen aihepiiriin teoriaan on vahvistanut näkemyksiäni taidekasvatuksesta, sekä auttanut jäsentämään ajatuksia. Menetelmäopas ja opinnäytetyö toimivat tulevaisuudessa sekä dokumenttina erityisryhmille ohjaamastani taidetoiminnasta, että näyttönä ammatillisesta erityisosaamisestani. Painettua menetelmäopasta tullaan levittämään muutamia kappaleita Kulttuurialtan toiminta-alueeseen kuuluvien kuntien kouluille sekä kaikkiin Taikalamppu-keskuksiin. Taikalamppu-verkoston nettisivujen kautta se on kaikkien taidekasvatuksen menetelmistä kiinnostuneiden saatavilla. Oppaan levityksen myötä työpajat ja niissä syntyneet oivallukset jäävät toivottavasti elämään myös muiden lasten ja nuorten parissa toimivien ammattilaisten keskuudessa.

LÄHTEET

Fischbein, Siv & Österberg, Olle 2009. Kaikkien lasten koulu. Erityispedagoginen näkökulma lasten kohtaamiseen. Suom. Riikka Toivanen. Helsinki: Tietosanoma Oy.

From, Kristine & Koppinen, Marja-Leena 2012. Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Harju, Aaro 2004. Osallisuus. Kansalaisfoorumin nettisivut.
http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vaikuttaminen/osallisuus/. Viitattu 30.8.2012.

Hautamäki, Antti (toim.) 2008. Muutoksen Suomi. Ihmiset muutoksen tekijöinä, instituutiot ihmisten tukijoina. Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra: Helsinki.
<http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/MuutoksenSuomi.pdf>. Viitattu 17.10.2012.

Hellström, Martti 2005. Onko peruskoulusta taidekasvattajaksi? Teoksessa Tarkkonen, Tuula & Sassi, Pirkko (toim.). Lapsi ja taide. Puheenvuoroja taidekasvatuksesta. Helsinki: Cultura Oy, s. 49-57.

Hiltunen, Mirja & Jokela, Timo (toim.) 2001. Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja: D.

Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) 2007. Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76.

Hänninen, Vilma 2000. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampereen yliopisto, sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Akateeminen väitöskirja.

Jyväskylän kaupunki 2012a. Kompassi. Suunta koulujen kulttuurikasvatukseen.
<http://www.jyvaskyla.fi/opetus/kompassi>. Viitattu 18.10.2012.

Jyväskylän kaupunki 2012b. Lasten ja nuorten osallisuuden monialainen kaupunkiohjelma. <http://www.jyvaskyla.fi/nuoriso/osallisuusohjelma>. Viitattu 30.8.2012.

Jyväskylän kaupunki 2012c. Tukea oppimiseen & Monikulttuurinen opetus. <http://www.jkl.fi/opetus>. Viitattu 19.10.2012.

Karppinen, Seija 2005. Käsityö - vuorovaikutusta, leikkimielisyyttä ja ilmaisua. Teoksessa Karppinen, Seija & Ruokonen, Inkeri & Uusikylä, Kari (toim.). Taidon ja taiteen luova voima. Kirjoituksia 9-12-vuotiaiden lasten taide- ja taitokasvatuksesta. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab, s. 101-118.

Kulttuurianta 2012. Lasten ja -nuorten kulttuurikeskus Kulttuuriantan nettisivut. <http://www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/aita>. Viitattu 17.10.2012.

Känkänen, Päivi & Rainio, Anna Pauliina 2010. Suojassa, mutta näkyvissä - taidelähtöinen toiminta osallisuuden rakentajana lastensuojelussa. Nuorisotutkimus 4/2010. Yliopistopaino: Helsinki.

Laine, Kaarlo 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. SoPhi 43. Jyväskylän yliopisto.

Linko, Maaria 1998. Aitojen elämysten kaipuu. Yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 57. Jyväskylän yliopisto.

Löytönen, Teija & Sava, Inkeri 2011. Taidepedagogiikka tarinoiden ja tunteiden tulkina. Teoksessa Anttila, Eeva (toim.). Taiteen jälki. Taidepedagogiikan polkuja ja ris- teyksii. Teatterikorkeakoulun julkaisusarja 40.

Nuorisolaki 27.1.2006/72. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>. Viitattu 30.8.2012.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf?lang=fi>. Viitattu 18.10.2012.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012b. Osallistuvampi, luovempi, liikkuvampi ja kielellisesti rikkaampi koulu. Opetus- ja kulttuuriministeriön tiedotteet. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/06/tuntijako.html>. Viitattu 15.10.2012.

Pelkonen, Krista 2000. Itkeekö leijona, jos sitä sattuu oikein kovasti? Kuvaus voima-eläinprojektista starttiluokalla. Teoksessa Sava, Inkeri & Vesanen-Laukkanen, Virpi (toim.). Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 107-118.

Ranta, Anne 2007. Koulu oppilaan sosiaalisten taitojen tukijana. Käsitteitä ja käytäntöjä alakouluissa. Pro-gradu -tutkielman verkkojulkaisu. Turun yliopisto. <http://www.edu.utu.fi/laitokset/tokl/tutkimus/julkaisut/RantaAnne.pdf>. Viitattu 15.10.2012.

Sava, Inkeri 2007. Katsomme - näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B81. PS-kustannus: Jyväskylä.

Taikalamppu 2012. Taikalamppu -lastenkulttuurikeskusten verkoston nettisivut. <http://www.taikalamppu.fi/>. Viitattu 17.10.2012.

Tast Joonas 2004. Nukkeyhteisö, Puusankari ja Martikainen. Teoksessa Sava, Inkeri & Vesanen-Laukkanen, Virpi (toim.). Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, s. 119-133.

Toivanen Tapio 2007. Huippukokemus. Teoksessa Bardy, Marjatta & Haapalainen, Riikka & Isotalo, Merja & Korhonen, Pekka (toim.). Taide keskellä elämää. Nykyaikaisen taiteen museo Kiasman julkaisuja 106/2007. Helsinki: Like, s. 121-126.

Vesanen-Laukkanen, Virpi 2004. Katson ulos kuvastani. Teoksessa Sava, Inkeri & Vesanen-Laukkanen, Virpi (toim.). Taiteeksi tarinoitu oma elämä. Jyväskylä: PS-kustannus, s.59-76.

LIITTEET

LIITE 1

Omin käsin – Menetelmäopas yhteisölliseen tekstiilitaiteen käyttöön erityisryhmien opetuksessa. Sähköinen versio Internet-osoitteessa:

<http://www.taikalamppu.fi/index.php/fi/menetelmaeoppaat>

Kompassi -pajat 2012-2013, erityisopetus

Minä, me, maailma

Työpajan tärkeimpiä teemoja ovat luokkatovereihin tutustuminen ja ryhmäytyminen. Pajassa pohditaan jokaiselle tärkeitä kysymyksiä: kuka minä olen, millaisia ovat luokkatoverini ja miten koen ympäristöni? Omia ajatuksia ilmaistaan voimaeläinhahmon sekä erilaisten tekstiilitaiteen tekniikoiden avulla, oppilaat pääsevät tutustumaan esimerkiksi kankaankuviointiin ja neulahuovutukseen.

Kohderyhmä: starttiryhvät ja valmistava perusopetus

Aika: syksy 2012

Kesto: 6t/ryhmä

Paikka: oma koulu

Ohjaaja: tekstiilitaiteilija Maiju Räsänen

Me tehtiin tää yhdessä!

Työpajassa suunnitellaan ja toteutetaan ryhmän yhteinen taideteos omaan luokkaan tai koulun yleisiin tiloihin. Prosessin aikana opetellaan ryhmätyötaitoja, kuten rohkeutta tuoda esiin omia ideoita, kärsivällisyyttä kuunnella toisia ja joustavuutta tehdä kompromisseja. Taideteos toteutetaan oppilaiden ideoimien teemojen ympärille erilaisten kankaankuviointitekniikoiden avulla.

Kohderyhmä: YPR -ryhmät

Aika: syksy 2012

Kesto: 6t/ryhmä

Paikka: oma koulu

Ohjaaja: tekstiilitaiteilija Maiju Räsänen

Taikalamppu-
menetelmä-
opas

Omin käsin

*Menetelmäopas yhteisölliseen tekstiilitaiteen käyttöön
erityisryhmien opetuksessa*

Taikalamppu - menetelmäoppaat

Kädessäsi on ainutlaatuinen opas, jonka avulla voit avata kulttuurin kokemisen maailmaa ja toteuttaa uudenlaisen työpajan tai taidehetken lasten tai nuorten kanssa. Se on syntynyt Taikalamppu-verkostossa, osana valtakunnallista lasten- ja nuortenkulttuurikeskusten kehitystyötä.

Taikalamppu-verkosto on toiminut vuodesta 2003 alkaen, ja sitä tukee opetus- ja kulttuuriministeriö. Lastenkulttuurikeskusten verkostossa on tällä hetkellä yksitoista jäsentä eri puolilla Suomea. Niillä kullakin on omat kehitystehtävänsä, jotka liittyvät eri taiteenlajeihin ja myös laajempiin kokonaisuuksiin kuten esimerkiksi monitaiteisuuteen tai kulttuurien kohtaamiseen.

Taikalamppu-menetelmäopas toteuttaa tiettyjä arvoja, jotka ovat yhteisiä kaikille verkoston toimijoille. Niitä ovat jokaisen lapsen ja nuoren oikeus taide- ja kulttuuripalveluihin, lapsi ja nuori aktiivisena toimijana, taide ja kulttuuri osana lasten ja perheiden hyvinvointia, taiteen raja-aitojen rikkinäinen, kulttuurien välinen vuoropuhelu sekä vankka usko ammattitaitoon.

Tavoitteenamme on, että nämä arvot leviävät menetelmäoppaittemme avulla ympäri Suomen – myös sinne, missä ei ole varsinaisia lastenkulttuurikeskuksia.

Toivotamme sinulle ja ryhmällesi lämmitäviä Taikalampun säteitä ja onnistunutta taidehetkeä!

Terveisin, **Taikalamppu-verkoston toimijat**

Julkaisija: **Jyväskylän kaupunki/Kulttuurialta 2012**
Oppaan sisältö: **Majju Räsänen**

Ulkoasu: **Anna Tiainen**
Paino: **Kopijyvä Oy**

AKUSANA

Menetelmäoppaan työpajat ovat syntyneet Lasten- ja nuortenkulttuurikeskus Kulttuurialtan erityisryhmille suunnatuissa taidetyöpajoissa. Työpajat olivat osa Jyväskylän kaupungin Kompassi-kulttuuriovetussuunnitelmaa.

Työpajojen tärkeimpiä tavoitteita ovat osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusten synnyttäminen taiteellisen toiminnan avulla sekä mielen ja käden yhteistyönä syntyvä vapaa itsemillaisuus. Pajoissa itsemillaisuus tapahtuu erilaisten tekstiilitaitteen tekniikoiden ja yhteisöllisten harjoitusten avulla. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat ovat olleet tärkeässä roolissa muodostamassa työpajojen muotoa ja sisältöä. Pajoissa käytettävät teknikat eivät vaadi harjaantuneita kädentaitoja, vaan tavoitteena on, että jokainen oppilas pystyy toteuttamaan työt oman taitotonsa mukaisesti, tarvittaessa ohjaajan avustamana.

Ensimmäinen työpajakokonaisuus keskittyi oppilaan oman kokemusaailman avaamiseen. Työskentely on itsenäistä, mutta sen aikana syntyneet kokemukset ja ajatukset jaetaan yhteisesti. Toisessa työpajakokonaisuudessa yhdessä tekeminen on avainasemassa. Yhteisöllisessä taideprojektissa oppilaat pääsevät opettelemaan yhdessä toimimista ja kokemaan onnistumista ja arvostusta ryhmänä.

Menetelmäopas on suunnattu etenkin erityisryhmien kanssa työskenteleville opettajille ja muille ohjaajille. Harjoitukset ovat helposti sovellettavissa monenlaiseen ryhmätoimintaan. Parhaiten työpajat toimivat alle kymmenen hengen pienryhmien kanssa, mutta niitä voi soveltaa myös suuremmille ryhmille. Pajoista voi poimia myös pieniä osasia tai ne voi toteuttaa kokonaisuuksina vapaasti ryhmän tarpeisiin soveltaen.

Luovia hetkiä oppaan parissa!

Majju Räsänen
artesaani, yhteisöpedagogi

SISÄLLYSLUETTELO

Aikusanat

3

Taide ja osallisuus

4

Käsityö itsemillaisuuden välineenä

4

Vinkkejä ohjaajalle

5

Minä, me, maailma -työpaja

6

Me tehtiin tää yhdessä -työpaja

14

Lopuksi

22

Taide ja osallisuus

Arkipäivän osallisuus kasvaa kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi tuleminen tunteista sekä ajatuksesta, että omiin asioihin voi itse vaikuttaa. Osallisuuden ja osattomuuden kokemukset vaikuttavat yksilön identiteettiin ja elämänhallintaan. Omassa lähiympäristössä ja -yhteisössä koettu osallisuus voimaannuttaa, ehkäisee syrjäytymistä ja rohkaisee aktiiviseen kansalaisuuteen.

Taiteellinen toiminta synnyttää näitä ihmiselle tärkeitä osallisuuden kokemuksia. Eri taiteenlajien kautta voi ilmaista itseään, tulla kuulluksi ja nähdyksi tai vaikuttaa omaan elinympäristöön. Taiteen tekeminen ryhmässä vahvistaa sosiaalisia taitoja ja auttaa kiinnittymään yhteisöön. Taiteen kautta voi ilmaista mielipiteitä, olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa, tehdä asioita näkyväksi tai muokata omaa elinympäristöä mieluisammaksi.

Käsityö itseilmaisun välineenä

Itse suunniteltu ja omin käsin tehty työ synnyttää monenlaisia ajatuksia ja kokemuksia. Ideointi- ja suunnitteluvaiheet antavat tilaisuuden luovaan itseilmaisuun ja omien ajatusten ja ideoiden esiin tuomiseen. Käsityön tekovaihe kehittää silmän ja käden yhteistyötä, tarkkaavaisuutta, kärsivällisyyttä ja luovaa ongelmanratkaisukykyä. Joskus alkuperäistä suunnitelmaa täytyy muokata tai valmistustekniikkaa muuttaa. Käsityö haastaakin kokeilemaan uutta ja ylittämään omia rajoja. Varmuus erilaisten materiaalien ja tekniikoiden käyttöön sekä luovaan itseilmaisuun kehittyä kokemusten kautta.

Pehmeiden tekstiilimateriaalien koskettaminen ja muokkaaminen sekä värien yhdistely, sekoittaminen ja imeytyminen kankaalle ovat esteettisiä kokemuksia, joiden avulla opitaan hahmottamaan materiaalin ominaisuuksia. Valmistuvan työn oma tarina syntyy usein intensiivisen tekemisen ohessa kuin itsestään. Mielikuvituksen ja yhteisen tekemisen kautta oppilaat pystyvät usein käsittelemään ja jakamaan vaikeita asioita yhdessä.

Vinkkejä ohjaajalle

Valmistaudu!

- Jos ohjaamasi työtapa on sinulle uusi, kokeile tekniikkaa aina ensin itse.
- Valmistele tunnit mahdollisimman hyvin etukäteen, jotta voit itse olla oppilaiden apuna ja tukena, eikä aikasi kulu esimerkiksi välineiden etsimiseen.
- Rohkeasti kokeilemaan! Oppilaat ovat usein hyvin taitavia ja luovia, kun heille antaa siihen tilaisuuden.

Kuuntele!

- Tarjota jokaiselle oppilaalle tasavertainen mahdollisuus tulla kuulluksi.
- Oppilaiden kohtaamiseen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Tee selväksi, että kuuntelet ja otat vastaan heidän ideoitiaan.
- Älä johda ryhmätyöskentelyä, vaan jättäydy tilaisuuden tullen sivuun tarkkailemaan ja anna oppilaiden viedä toimintaa eteenpäin.

Osallistu!

- Sitoudu tekemiseen ja anna sille aikaa.
- Keskity toimintaan, älä lue sähköpostia tai jaa läksyjä kesken työpajan.
- Arvosta oppilaiden työtä ja tsemppaa hankalissa paikoissa.

Anna palautetta!

- Huomioi jokaisen oppilaan onnistuminen tasapuolisesti.
- Älä arvostele tai vertaile oppilaiden töitä, vaan anna oppilaan itse arvioida, mikä omassa työssä on onnistunutta ja minkä tekisi seuraavalla kerralla toisin.
- Johdattele oppilaat oppimaan myös epäonnistumisista.

Hinä, me, maailma-työpaja

Työpajakokonaisuuden aikana oppilaat pääsevät ilmaisemaan itseään ja ajatuksiaan oman voimaeläinhahmon kautta. Eläimet ovat yleensä kaikille tuttuja ja helposti lähestyttäviä hahmoja. Eläinhahmon kautta oppilas saattaa uskaltaa ilmaista myös sellaisia asioita, jotka eivät muuten tulisi mieleen tai joiden ääneen sanominen voisi muuten olla vaikeaa. Työpajatyöskentely perustuu taitteen tekemisen ohessa syntyneiden ajatusten jakamiseen, toisten osallistujien kuuntelemiseen ja omaan itsensä hyväksytyksi tulemiseen.

Kuuden oppitunnin pituinen työpajakokonaisuus jakautuu kolmeen osioon, joista ensimmäisessä etsitään oma voimaeläin ja pohditaan omaa suhdetta siihen. Toisessa osiossa tutustutaan toisten oppilaiden voimaeläimiin ja pohditaan ryhmässä eläinten vahvuuksia. Viimeisessä osiossa mietitään voimaeläimen suhdetta ympäröivään maailmaan ja valmistetaan voimaeläimistä suojelijahahmot.

1. Oso! Minun voimaeläimeni

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Piirustuspaperia, tussit ja puuvärit
- Jättesäkkejä tms. maalausalustat
- Vaha- ja öljypastelliituituja
- Valkoista puuvillakangasta
- Ruiskuemulsioita ja väripigmenttejä tai nestemäisiä kangasvärejä
- Siveltimeä, värien sekoitusastioita ja karkeaa merisuolaa

Esivalmistelut: Sekoita tarvitsemasi kangasvärit valmiiksi. Leikkaa jokaiselle oppilaalle n. A4-kokoinen pala kangasta. Jos käytät uutta kangasta, pese se aina ensin, sillä kankaat sisältävät erilaisia käsitteilyaineita, jotka voivat vaikuttaa värien kiinnittymiseen.

Harjoituksen tavoitteet: Herätellä havainnointikykyä, pohtia omaa itseä suhteessa omaan voimaeläimeen.

Harjoituksen kulku:

Työpaja aloitetaan pohtimalla oppilaiden templeläimiä. Oppilaat ja ohjaaja istuvat lattialla ringissä niin, että kaikki näkevät toisensa. Jokainen oppilas saa vuorollaan kertoa oman lempieläimensä. Eläimistä käydään yhdessä keskustelua, miksi kukin valitsi juuri tietyn eläimen. Mietitään, mitä käsite voimaeläin tarkoittaa, ja voisiko lempieläin olla myös oma voimaeläin.

Seuraavassa harjoituksessa on tarkoitus löytää oma voimaeläin. Oppilaat istuvat takaisin pöytiensä ääreen. Jokaiselle jaetaan tussi ja piirustuspaperi. Paperille piirretään tussilla ”sokupiiirros”: viiden sekunnin ajan oppilaat saavat piirtää vapaasti viivaa paperille. Tussit laitetaan pois, ja oppilaat pääsevät etsimään piirroksessa omaa voimaeläintään. Syntyneitä muotoja katselemalla piirroksessa esitään vihje omasta voimaeläimestä. Paperilta voi löytää eläimen häntä, tassu, hammas, tai mahdollisesti koko eläin. Löydetty kuva väritetään esiin puuväreillä.

Valmiiksi värityt viivan seasta löytyneet eläimet esitellään koko ryhmälle jälleen lattialla ringissä istuen. Jokainen oppilas saa vuorollaan esitellä oman voimaeläimensä ja kertoa siitä. Yhteistä keskustelua voidaan käydä vaikka vaikka aiheista:

- Onko minussa ja voimaeläimessäni jotain samaa?
- Mitä erilaista minussa ja voimaeläimessäni on?
- Mitä voisin oppia voimaeläimeltäni?
- Missä voimaeläimeni voisi auttaa minua?

8

Pulpetit suojataan jättesäkeillä tai muilla maalausalustoilla. Jokaiselle oppilaalle jaetaan pala valkoista puuvillakangasta sekä vaha- tai öljypastelliituit. Oppilaat saavat piirtää kankaalle kuvan omasta voimaeläimestään. Kuva kannattaa värittää vahvasti, ettei se huku kangasvärin alle.

Kankaan tausta maalataan kangasväreillä. Useita eri värejä käyttämällä saadaan näytävä pinta, ja värien yhtymäkohtiin syntyy kauniita uusia väriekoituksia. Väripintaa voi vielä kuvioida suolalla. Karkeaa merisuolaa ripotellaan määrälle värjipinnalle, jolloin suola imee osan väristä itseensä ja luo eläväisen kuviopinnan kankaalle. Suolan voi pudistella pois kankaan kuivuttua.

Vuokki!

Kankaiden kuivuttua väri kiinnitetään siirtämällä kangas materiaalille sopivalla lämpötilalla. Siitä kangas nurjalta puolelta, ettei vahaliitu sotke raudan pohjaa. Suojaa myös siilyksilautu paperilla tai kankaalla.

Valmiita kankaita voi käyttää käsityötuntien materiaalina. Maalatuista kankaista voi ommella esimerkiksi erilaisia pusseja ja niitä voi yhdistellä muihin kankaisiin.

Vaha- ja öljypastelliituit kestävät hellävaraista käsipesua siilytyksen jälkeen, mutta haalistuvat runsaissa pesuissa.

9

2. osio: Eläimelliset me

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Piirustuspaperia ja puuvärit
- Erivärisiä huovutusvilla- ja huovutusneulat ja superlonialustat
- Askarteluhoopaa

Esivalmistelut: -

Harjoituksen tavoitteet: Pohtia voimaeläinten ominaisuuksia ja suhdetta toisiinsa, ratkaista eläinten välille syntyvät ristiriidat.

Harjoituksen kulku:

Työpaja aloitetaan istuen ringissä lattialla. Aluksi muistellaan edellisessä työpajassa löytyneitä voimaeläimiä ja niiden ominaisuuksia. Jokainen oppilas kertoo vuorollaan voimaeläimensä ja jonkin eläimeen liittyvän asian (luonteenpiirre, elintavat tms.). Kun kaikkien oppilaiden eläimet on käyty läpi, ohjaaja kysyy oppilailta kysymyksen: Mitä tapahtuisi, jos ryhmän voimaeläimet kohtaisivat? Oppilaiden mielestä eläimet saattavat tulla heti toimeen sopuisasti tai eläinten välille voi syntyä ristiriitoja. Oppilaille annetaan haasteeksi selvittää nämä ristiriidat eläinten välillä. Kuinka saisimme kaikki eläimet tulemaan toimeen keskenään niin, ettei kukaan tappele tai syö toista? Kun ratkaisu löytyy, voivat oppilaat siirtyä takaisin omille paikoilleen.

Oppilaat piirtävät puuväreillä nopean luonnoksen omasta eläimestään tekemässä jotain, mitä kaikki eläimet voisivat tehdä sovuissa. Luonnoksia mallina käyttäen aloitetaan eläinten huovutus, joka aloitetaan keskivartalosta. Villasta muotoillaan aluksi käsin litteä, eläimen keskivartalon muotoinen pala, jota aletaan pistellä huovutusneulalla superlonialustan päällä. Huovuttaminen kannattaa aloittaa pienellä määrällä villaa, sillä sitä voi tarvittaessa aina lisätä. Villaa pistellään tasaisesti joka puolelta niin kauan, että se alkaa tiivistyä. Vähän väliä on hyvä muistaa irrotella huovutustyötä alustasta, sillä tiukasti alustaan tarttunut työ menettää helposti muotonsa irrotettaessa. Kun keskivartalo on valmis, tehdään muut eläimen osat. Osat huovutetaan ensin erikseen ja kiinnitetään sitten toisiinsa pistelemällä neulalla molempien kiinnitettävien osien läpi yhtä aikaa.

Askarteluhoovasta leikataan pala, jolle kaikki eläimet mahtuvat hyvin. Valmiit huopaeläimet kiinnitetään askarteluhoopaan neulalla pistellen superlonialustan päällä. Lopuksi taustalle voi huovuttaa maiseman tai jotain eläinten yhteiseen tekemiseen liittyvää.

Neulahuovutus

Voimaeläimet huovutetaan lampaanvillasta huovutusneulan avulla. Huovutusneulan pienet väkäset sekoittavat villan kuidut toisiinsa muodostaen pehmeää tekstiilipintaa, kun neulaa painellaan villatupon läpi. Huovutusalustana käytetään superlonin palasta. Mitä enemmän villaa pistelee, sitä tiiviimmäksi ja kestävämmäksi huopapinta muuttuu.

Vinkki!

Neulahuovutetut hahmot voi halutessaan viimeistellä vedellä ja saippualla huovuttamalla, jolloin villaa hangataan käsien välissä kevyesti veden ja saippuan avulla. Huovutustyö kutistuu huomattavasti ja huovasta tulee paksumpaa ja kestävämpää. Märkähuovituksen päätteeksi huuhtelee työ vaihdellen kylmällä ja kuumalla vedellä. Lämpötilan vaihtelut kiinnittävät villakuidut toisiinsa entistä tiiviimmin.

3. osio: **Eläintemme maailma**

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Piirustuspaperia ja puuvärit
- Erivärisiä huovutusviljoja, huovutusneulat ja superlonialuostat
- Siiltämällä kiinnitettävää heijastinkangasta, sillitysrauta ja -laut
- Nappeja, helmiä, rinta- tai hakaneuloja ja kuumaliimaa

Esivaivastelut:

Harjoituksen tavoitteet: Pohtia oman voimaeläimen suhdetta ympäristöön, valmistaa oma suojeleva eläinhahmo.

Harjoituksen kulku:

- Työpöjää aloitetaan istumalla ringissä lattialla ja palauttamalla mieleen omat voimaeläinhahmot. Laitetaan silmät kiinni ja tehdään mielikuvitusmatka, jossa voimaeläin on saapunut koululle (tms. arkiympäristöön). Ohjaaja johdattelee oppilaat pohtimaan eläimen ajatuksia oudossa ympäristössä:
- Millaisia asioita eläin ympäristöstään huomioi, pelkääkö se ehkä jotain?
  - Mitä tapahtuu koulumatkalla ja kotona?
  - Miten eläin liikkuu, mitä se syö ja mihin se menee nukkumaan?
  - Miten voimaeläimeni voisi auttaa minua koulussa, koulumatkalla tai kotona?
  - Onko eläimellä jokin erityinen ominaisuus tai supervoima?

Mielikuvitusmatkan herättämistä ajatuksista keskustellaan yhdessä.

Suojelevien eläinhahmojen valmistus aloitetaan piirtämällä hahmosta nopea luonnos puuväreillä. Hahmo voi olla vain osa eläimestä, kuten pää, häntä, siipi tai käpälä. Tavoitteena on, että piirroksista välittyy tapa, jolla voimaeläin auttaa ja suojelee tekijäänsä.

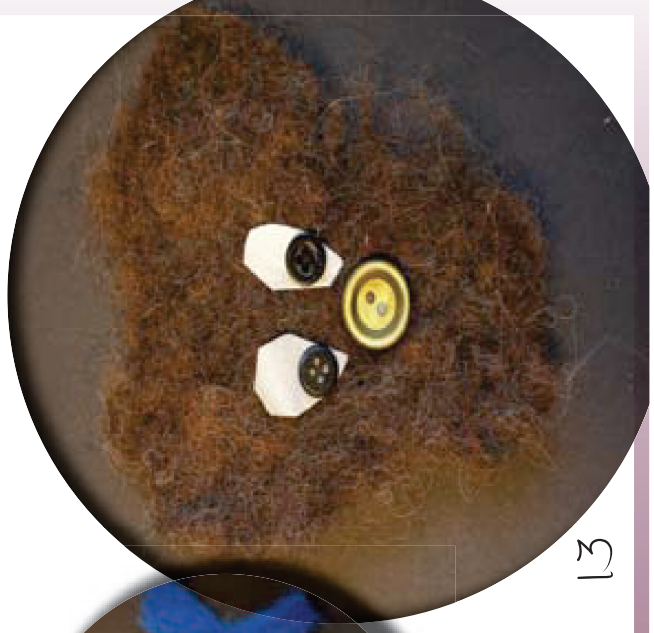
Luonnoksen perusteella neulahuovutetaan liiteä hahmo. Huovutus aloitetaan piirroksen suurimmasta yksittäisestä osasta, joka toteutetaan niin pienenä, että se mahtuu tekijän kämmenelle. Hahmon pohjaksi tulevien osien on hyvä olla tukevia ja tiiviiksi pisteltäviä. Kun suuret osat on tehty, siirrytään yksityiskohtiin, joita voi toteuttaa villasta, heijastinkankaasta, napeista ja helmistä. Heijastinkankaalla voi korostaa vaikka eläimen silmiä tai sen avulla voi kiinnittää huomion eläimen supervoimaan. Heijastinkankaasta leikataan halutun muotoinen pala, ja se siilitetään

kankaan ohjeiden mukaisesti kiinni tiiviiksi huovutettuun villaan. Siitys liitistää villan, jota voi halutessaan pörröttää uudelleen neulaamalla työn päälle, heijastinkangasta väistään, vielä hyvin ohuen kerroksen villaa. Työn yksityiskohdat viimeistellään napeilla ja helmillä, jotka kiinnitetään kuumaliimalla.

Valmiin voimaeläinhahmon taakse kiinnitetään rinta- tai hakaneula, jonka avulla hahmon voi kiinnittää vaikkapa reppuun tai takkiin. Rintaneulan voi kiinnittää kuumaliimalla, hakaneulat kannattaa ommella huopaan kiinni.

Vinkki!

Rintaneulojen sijaan voimaeläimistä voi valmistaa myös riippuvia heijastimia. Huopatyön läpi pujotetaan silmänneulan avulla vahva lanka (esim. kalalanka), jonka toiseen päähän kiinnitetään hakaneula. Lankaan voi halutessaan pujottaa muutaman helmen koristeeksi. Riippuville voimaeläimille kannattaa tehdä yksityiskohdat, kuten silmät, molemmille puolelle työtä. Heiluva ja kääntyilevä hahmo ei siten ole koskaan nurinpäin.

14

He tehtiin tää yhdessä! -työpaja

Työpajakokonaisuuden aikana suunnitellaan ja valmistetaan ryhmätyönä tekstiilitaideteos. Jokainen oppilas saa osallistua niin työn aiheen ideointiin kuin itse teoksen tekemiseen. Työpajan aikana opetellaan ryhmätyötaitoja, kuten rohkeutta tuoda esiin omia ideoita, kärsivällisyyttä kuunnella toisia ja odottaa omaa vuoroa sekä joustavuutta tehdä kompromisseja. Tärkeää on myös valmiin työn kohtelemisen sen arvon mukaisesti oikeana taideteoksena. Työn aseittaminen tärkeälle ja näkyvälle paikalle vahvistaa oppilaiden osallisuuden kokemusta kouluympäristössä.

Kuuden tunnin pituinen työpajakokonaisuus jakautuu kolmeen osioon. Ensimmäinen osio painottuu työn ideointiin ja suunnitteluun erilaisten menetelmien avulla. Toisen osion aikana keskitytään kankaan maalaamiseen, ja kolmannessa osiossa viimeistellään taideteos ja keskustellaan työpajan aikana syntyneistä kokemuksista ja ajatuksista.

15

l. osio: Ideointi ja suunnittelu

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Erilaisia postikortteja, lehdistä leikattuja kuvia tms. kuvamateriaalia sekä sisustusmaalien väriplastuja (saa ilmaiseksi rautakaupoista) inspiraation lähteeksi.
- Liitu- tai fläppitauku ideoiden kirjaamista ja äänestystä varten.
- Akvarellipaperia, lyijykyniä, vaha- tai öljypastelliiliituja, vesivärejä, -kippoja ja siveltimiä.

Esivalmistelut: Suunnittele valmiin taideteoksen koko ja sijoituspaikka. Leikkaa akvarellipaperi valmiiksi mittakaavassa (esim. 1:2) suhteessa valmiiseen työhön. Jos työtä tekevä ryhmä on suuri, kannattaa jakaa paperi pienempiin osiin (jokaiselle oppilaalle oma pala), joista kootaan yhteinen palapeliiluonnos. Palat numeroidaan paperin kääntöpuolelta kokoamisen helpottamiseksi.

Harjoituksen tavoitteet: Tuoda esiin omia ideoita ja kuunnella toisten ajatuksia. Kompromissien tekeminen ryhmässä.

Harjoituksen kulku:

Taideteoksen ideoinnin pohjana käytettävä kuvamateriaali levitetään suurelle pöydälle tai lattialle. Oppilaat voivat aluksi tutustua kuviin kaikessa rauhassa, minkä jälkeen jokainen oppilas valitsee yhden kiinnostavan kuvan. Valintojen jälkeen oppilaat kertovat vuorollaan, miksi he valitsivat kuvan, ja mikä tekee kuvasta kiinnostavan. Kortista voi kertoa vaikka vain yhdellä sanalla. Ohjaaja kirjoittaa sanat taululle.

Kun koko kierros on käyty läpi, katsotaan yhdessä taululle kirjattujen sanojen listaa. Samantyyppisiä sanoja voi yhdistää (esim. hevoset ja kissa = eläimet, puro ja järvi = vesi) aihekokonaisuudeksi. Kun teemoista on karsittu pois samankaltaiset sanat, oppilaat saavat äänestää mieleisintä teemaa. Äänestys voidaan toteuttaa joko omalta paikalta paikalta viittamalla tai pyytämällä oppilaita vetämään viivan mielestään sopivimman aiheen perään. Taideteoksen teemaksi valitaan 1–2 eniten ääniä saanutta sanaa.

Seuraavaksi koostetaan teokselle värimaailma. Sisustusmaalien väriplastut levitetään pöydälle tai lattialle. Jokainen oppilas saa valita yhden värin, joka kuvaa valittua teemaa ja sopisi parhaiten teoksen taustaväriksi. Valitut värit kirjataan taululle. Samankaltaiset värit yhdistetään ryhmiksi, joista äänestetään mielekkäimmät. Eniten ääniä saaneista väreistä valitaan 1–3 taideteoksen taustaväreiksi.

Toinen oppitunti käytetään teoksen luonnosteluun. Jos tekemiseen osallistuva ryhmä on pieni, oppilaat voivat tehdä luonnoksen yhteiselle paperille samaan aikaan työskennellen. Suuren ryhmän kanssa mittakaavaan leikattu luonnospaperi kannattaa leikata palasiksi. Jokainen oppilas saa luonnostella oman palasensa, ja lopuksi paloista kootaan yhteinen teos. Palojen leikkaamisessa voi käyttää mielikuvitusta: palat voi repiä tai leikata kolmioiksi, neliöiksi, säteittäin tai vapaalla kädellä epäsymmetrisiksi. Numeroi palat paperin kääntöpuolelta kokoamisen helpottamiseksi.

Oppilaat valitsevat yhden teemaan sopivan kuva-aiheen, joka piirretään akvarellipaperille vaha- tai öljypastelliiliiduilla. Jos oppilaat tekevät luonnoksen yhteiselle paperille, ryhmän kesken pohditaan myös kuvien sommittelua. Lopuksi paperin tausta maalataan vesiväreillä edellisellä tunnilla sovituin värisävyin.

Vinkkejä ideointiin!

Valmiin kuvamateriaalin sijaan inspiraation lähteenä voi käyttää muitakin menetelmiä:

Musiikki

- **Oppilaat kuuntelevat silmät kiinni musiikkia. Kappaleen loputtua jokainen kertoo vuorollaan yhdellä sanalla tai lauseella, mitä kappaleesta tulee mieleen.**

Kokemuskävely

- **Taideteoksen sijoituspaikkaan tutustutaan eri aisteja käyttämällä. Oppilaat kuuntelevat ääniä ja tunnustelevat tilaa silmät kiinni. Lopuksi tilaa katsellaan eri perspektiiveistä, kuten lattianrajasta, istualtaan ja mahdollisimman korkealta erilaisia värejä ja muotoja etsien.**

- **Luokassa taululle kirjataan lista paikasta löytyneistä hyvistä asioista, joita taideteoksella halutaan korostaa. Keskustelua voidaan käydä myös paikasta löytyneistä huonoista asioista, joille voi kirjata vastakohtia taideteoksen teemoiksi tilaa tasapainottamaan.**

Ideapipo

- **Oppilaat kirjoittavat ja piirtävät ideansa paperilapulle, jotka kerätään pipoon ja käydään läpi yksi kerrallaan**

2 osio: **Kankaan maalaus**

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Jättesäkkejä lattian tai pöydän suojaamiseen ja maalariinteippiä.
- Valkoista puuvillakangasta, lyijykyniä ja kangastussit.
- Siitysrauta- ja lauta.
- Kaankaanpainopastaa, siveltimiä, ruiskuemulsioita ja väripigmenttejä tai nestemäisiä kangasvärejä

Esivalmistelut: Sekoita tarvittavat värit. Leikkaa kangas valmiiksi oikeaan kokoon. Kankaaseen tulee jättää n. 15 cm:n kiinnitysvara jokaiseen reunan kehukseen nitomista varten. Jos käytät uutta kangasta, pese se aina ensin, sillä kankaat sisältävät erilaisia käsittelyaineita, jotka voivat vaikuttaa värien tarttumiseen.

Harjoituksen tavoitteet: Tehdä taidetta yhdessä toimien, oppia ottamaan vastuuta yhteisestä työstä ja antamaan muille tilaa toimia.

Harjoituksen kulku:

Jättesäkit teipataan lattiaa tai pöytäa suojaamaan. Kangas levitetään jättesäkkien päälle. Kankaan keskelle rajataan alue, jonka ulkopuolelle jää 15 cm kangasta jokaiseen reunaan. Piirustusten tulee osua tämän kehikon sisään, etteivät ne jää valmiissa työssä kehiksen ulkopuolelle. Edellisessä työpajassa maalattuja luonnoksia mallina käyttäen luonnostellaan kuvat reilusti suunnitelmaa suurempina kankaalle. Lyijykynää kannattaa käyttää ohjeistaa käyttämään hyvin kevyesti, sillä lyijykynän jäljen ei ole tarkoitus näkyä valmiissa työssä. Pyyhekumia ei tule käyttää, sillä siitä voi jäädä roskaa kankaaseen.

Lyijykynäpiirrosten ääriviivat vahvistetaan kangastussilla. Hyvin pienet yksityiskohdat voi myös värittää tussilla. Kun kaikki tarvittavat ääriviivat on piirretty, teipit poistetaan ja kangas siilitetään sille sopivalla lämpötilalla. Siilitäminen kiinnittää tussin värin kankaaseen, joten piirrookset eivät levitä osuessaan yhteen märkien kangasvärien kanssa.

Kankaalle piirretyt kuvat maalataan kankaanpainopastalla. Vaaleat värit kannattaa maalata ensin, ja siirtävä vasta sen jälkeen tummempin. Kankaan taustaa voi alkaa maalata, kun kaikki yksityiskohdat ovat valmiita. Taustan maalaamiseen käytetään nestemäisiä kangasvärejä tai ruiskuemulsioita. Sovitut värit maalataan taustalle suurilla siveltimillä. Märkiä painopastalla maalattuja kuvia ja niiden reunoja väistetään taustaa maalatessa. Nestemäinen kangasväri leviää kuvien reunoihin asti itsekseen parin senttimetrin etäisyydeltä maalattaessa.

18

Kokonaan maalattu märkä kangas jätetään lattialle kuivumaan tai siirretään mahdollisimman tasaiseen paikkaan. Kuivumispaikan epätasaisuudet tai suojamuovin rypyt saattavat aiheuttaa värin valumista tai epätasaisuuksia. Muutaman tunnin kuivunutta kangasta voi jo siirrellä, mutta edelleen kannattaa varoa paksumi kankaanpainopastalla maalattuja kohtia.

Vinkki!

Ruiskuemulsiota käytetään myös aurinkovärjäyksessä, jossa kankaalle syntyy erilaisia kuviopintoja värin kuivussa epätasaisesti. Nopeasti kuivuneista kohdista tulee tummimpia ja pitkästi kuivuneet jäävät hyvin haaleiksi. Taustaa voi kuvioida kangasta rypyttämällä tai peittämällä esim. rypyttämällä, langanpätkillä, karkealla merisuolalla tai paperisuikaleilla.

19

3. Oslo: Viimeistely ja ripustus

Tarvittava aika: 2 x 45 min

Tarvittavat materiaalit ja välineet:

- Silitysrauta ja -lauta.
- Valmis kiilakehys ja vasara tai puurimaa ja muut tarvikkeet puukehikon rakentamista varten.
- Niittipyssy ja niittejä.
- Tietokone ja tulostin tai musta tussi teostietojen kirjoittamista varten.

Esivalmistelut: -

Harjoituksen tavoitteet: Viimeistellä työ yhdessä, antaa taideteokselle ja sen tekijöille arvostusta.

Harjoituksen kulku:

Jos teoksen tekemiseen osallistuva ryhmä on suuri, voi eri työvaiheita toteuttaa pienemmissä ryhmissä. Jaettavia työvaiheita ovat silitys, pingotuskehynksen kokoaminen ja teostietojen kirjoittaminen.

Kuivunut maalattu kangas siilitetään nurjalta puolelta. Silityslauta kannattaa suojata kankaalla tai paperilla. Hyvin kuivuneesta kankaasta ei pitäisi irrota värejä, mutta toisinaan kankaalle saattaa jäädä paksumpia värimerkkejä kankaanpainopastaa, joka siilitettäessä irtoaa. Kangas siilitetään huolellisesti kauttaaltaan, muutaman minuutin lämpökäsittely kiinnittää painovärin pysyvästi kankaaseen.

Puukehikko kootaan koko ryhmän yhteistyönä. Valmiin kiilakehynksen voi koota naputtelemalla osat hellävaroen vasaralla paikoilleen. Jos kehikko kootaan puurimoista, rimat sahataan ensin sopivan mittaisiksi. Kohtiin, joista rimat halutaan kiinnittää toisiinsa, porataan reiät ja ruuvataan ruuvit paikoilleen. Suureen kehyykseen kannattaa lisätä kehikon sisään tukipuut, joiden tukemina pitkät rimat pysyvät suorina.

Kangas nidotaan kiinni pingotuskehynksen nurjalle puolelle. Koko ryhmä voi olla mukana avustamassa tätä työvaihetta. Aluksi asetetaan kehys paikalleen niin, että maalaukset jäävät näkyviin halutulla tavalla. Niittominen aloitetaan keskeltä kankaan sivua edeten laitoja kohti, yksi niitti n. 15 cm:n välein riittää. Ryhmä toimii apuna pidellen kehikkoa ja kangasta paikoillaan. Kulmat jätetään auki, ne nidotaan vasta aivan viimeisenä. Seuraavaksi nidotaan vastakkainen sivu, jälleen keskeltä aloitetaan. Kankaan saa pingottaa hyvin tiukalle.

Jäljellä olevat reunat nidotaan kiinni ja viimeiseksi kulmat taitellaan kauniisti ja nidotaan kehikon taakse. Lopuksi kehikkoon kiinnitetään rautalanka ripustusta varten. Rautalankaa katkaistaan kehikon levyinen pätkä + 20 cm. Rautalangan päihin taitellaan lenkit, joista se nidotaan kiinni kehynksen nurjalle puolelle vaakasuoraan hieman keskikohtaa yleemmäksi.

Teostiedot kirjoitetaan tietokoneella tai mustalla tussilla paperilapulle seuraavasti:

Teoksen nimi
Valmistumisvuosi
Tekijät
Teoksen koko, tekniikka (teoksen tekniikka on tussi ja maalaus kankaalle)

Teostiedot kiinnitetään seinälle taideteoksen läheisyyteen ripustuksen yhteydessä, kuten taidenäyttelyissäkin tehdään.

Lopuksi teosta ihaistellaan koko ryhmän kanssa yhdessä. Oppilaille kannattaa korostaa jokaisen oppilaan tärkeää roolia teoksen synnyssä ja siitä, että oppilaat todellakin tekivät hienon työn, oikeaa taidetta, yhdessä!

Vinkki!

Taideteokselle voi järjestää virallisen paljastustilaisuuden, jossa seinälle ripustettu työ paljastetaan kankaan alta piilosta yleisölle.

Yleisöksi voi kutsua esimerkiksi

naapuriluokkien oppilaita tai

lasten ja nuorten vanhempia.

Tilaisuudessa opettaja tai oppilaat

itse pitävät puheen teoksen

synnystä ja tekemisen vaiheista.

Lopuksi oppilaat saavat yleisöltä

raikuvat aplodit.

Lopuksi

Työpajatuntien päätteeksi on hyvä purkaa työpajan aikana syntyneitä kokemuksia ja ajatuksia. Yhteinen työpajan päätösheikki voi perustua keskusteluun tai omaan pohdintaan. Ajatusten jakaminen yhdessä on tärkeää vertaisoppimista, mutta myös itsenäisesti tapahtuva kokemusten pohtiminen on arvokasta. Purkumenetelmää kannattaakin valita ryhmän ja työpajassa vallinneen tunnelman mukaan sopivaksi. Jotkut oppilaat tahtovat jakaa asioita ääneen puhumalla, toisille paperilla tai omassa mielessä tapahtuva reflektio on luontevampaa.

Loppuvirki

Istutaan lattialle rinkiin. Ohjaaja johdattelee oppilaat miettimään työpajan tapahtumia kysymyksiin: Mitä opin? Missä onnistuin? Mikä harmitti? Hiljaisen pohdinnan jälkeen jokainen oppilas saa vuorollaan kertoa päälimmät ajatuksensa työpajasta. Ohjaaja voi tarvittaessa kommentoida tai tehdä lisäkysymyksiä. Lopuksi voidaan vielä tehdä koko ryhmän kanssa yhtä aikaa työpajatunnelmaa kuvaava ilme. Hauskoihin ilmeisiin on hyvä päättää oppitunnit.

Luovutaan murheista, jaetaan ilot

Seisotaan ringissä, oppilaat sulkevat silmänsä. Kädet asetetaan kupin muotoon. Kuppiin kerätään ikäviä ajatuksia, joita syntyi työpajan aikana. Kun jokainen on saanut murheensa kerättyä kuppiin, ne paiskataan maahan ja tallataan päälle. Edelleen pidetään silmät kiinni ja kädet kuppina. Tällä kertaa kuppiin kerätään hyviä ajatuksia, onnistumisia ja iloja. Kun kupit ovat täynnä, ilot heitetään ilmaan niin, että ne laskeutuvat koko ryhmän päälle.

Kokemusten meri

Jokaiselle oppilaalle jaetaan post-it -lappu, johon saa piirtää tai kirjoittaa omasta työpajan jälkeisestä tunnelmasta. Sillä aikaa kun oppilaat täyttävät lappuja, ohjaaja piirtää taululle janan, jonka toisessa päässä on surullinen naama ja myrskyvävä meri ja toisessa päässä iloisen naama ja tyyni meri. Kun oppilaiden laput ovat valmiit, ne liimataan janalle iloiseen tai surulliseen päähän oppilaan oman tunnelman mukaan. Merta voidaan lopuksi tarkastella yhdessä.

Kuvalähteet

Menetelmäoppaan kuvituksessa on käytetty seuraavien koulujen ja luokkien oppilaiden teoksia:

Kannen kuva: Säynätsalon koulu, YPR-ryhmä

Sivut 6-13: Jokelan koulu, starttiluokka
Keljon koulu, 3. luokka

Sivu 14: Hurttian koulu, 3.-4. luokka

Sivut 15-21: Säynätsalon koulu, YPR-ryhmä

Valokuvat: Maiju Räsänen

Kulttuuriaitta tuo taiteen ja kulttuurin iloa lasten ja nuorten arkeen.

Kulttuuriaitta on osa Taikalamppua, joka on valtakunnallinen lastenkulttuurikeskusten verkosto. Taikalampun tavoitteena on lasten ja nuorten kulttuuripalveluiden tukeminen ja taidekasvatuksen saavutettavuuden parantaminen.

Kulttuuriaitta on toiminut seudullisesti perustamisestaan vuonna 2003 lähtien. Vuodesta 2009 alkaen Kulttuuriaitan toimialueeseen kuuluvat Jyväskylä, Muurame, Hankasalmi, Toivakka, Uurainen, Laukaa ja Petäjävesi.

*www.taikalamppu.fi
www.jyvaskyla.fi/kulttuuri/aitta*

JYVÄSKYLÄ